

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

XIII. ÉVFOLYAM 3–4. SZÁM

BUDAPEST 1984.

Szerkesztő: **Selmeczi Kovács Attila**

Szerkesztőségi titkár: **Kara Tiborné**

Szerkesztőségi cím: **1250 Budapest, Országház u. 30. Pf. 29.**

ISSN 0133–8021

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Kiadja: a **Magyar Néprajzi Társaság**

Felelős kiadó: **Balassa Iván**

Engedélyszám: **III/SZI/426/1980.**

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1984. évi (96.) közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság 1984. június 13-án az ELTE Bölcsészettudományi Kar Tanácstermében tartotta meg 96. közgyűlését.

A közgyűlést **Balassa Iván** elnök nyitotta meg. Az elnöki megnyitó kiemelten emlékezett meg az elmúlt évben az egész néprajztudományt ért pótolhatatlan veszteségeinkről. Elhunyt **Tálas István**, a Társaság volt elnöke; **Martin György** szakosztály-elnök, szerkesztő bizottsági tag; **Vargha László** a Társaság volt főtíkára, ill. alelnöke. A közgyűlés résztvevői felállva tisztelegtek az elhunytak emlékének.

Elnök ismertette a választmány határozatát a társasági kintüetések odaitéléséről, amelyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. Az indokolásokat **Paládi-Kovács Attila** főtítkár olvasta fel.

1984-ben 14. alkalommal a Györffy István Emlékérmét **K. Csilléry Klára** és **Kodolányi János** nyerte el.

Az **Ortutay Gyula** Emlékérmét és díszoklevelet második alkalommal adta ki a Társaság: **Bodrogi Tibornak**, **Faragó Józsefnek** és **Ujváry Zoltánnak**.

A **Jankó János** Díjban – pénzjutalom és oklevél – ez alkalommal **Kocsis Gyula** és **Vargyas Gábor** részesült.

Belföldi tiszteleti taggá választotta a Társaság **Újszászy Kálmánt**. Külföldi tiszteleti taggá **Väinö Kaukonen** finn; **Pop**, **Mihai** romániai és **Gaál Károly** ausztriai néprajzkutatókat választotta meg a Társaság. Külföldi levelező tagokat is választott a Társaság: **Osmo Vuoristo** és **Maija-Liisa Heikinmäki** finn néprajzkutatók személyében.

A főtíkári jelentést **Paládi-Kovács Attila** főtítkár, a pénztárosi jelentést **Füzes Endre** pénztáros, a számvizsgáló bizottság jelentését pedig **Bodó Sándor** terjesztette a közgyűlés elé.

Balassa Iván elnök megköszönte a tisztikar és titkárság munkáját és a Társaság 96. közgyűlését bezárta.

A közgyűlés alkalmával **Gunda Béla** professzor tartott előadást *A magyar néprajz Európában* címmel.

A Társaság kintüntetettjei

CSILLÉRY KLÁRA

Kandidátus, címzetes főiskolai docens. A magyar néprajztudomány nemzetközileg elismert kutatója, a népi lakáskultúra kutatásának legkiemelkedőbb európai képviselője. E tárgyban mintegy 30 éven át folyamatosan közreadott tanulmányainak betetőzése *A magyar népi lakáskultúra kezdetei* c. könyve (1982), anyagi kultúra kutatásunk egyik kiemelkedő teljesítménye.

Páratlan munkát végzett a Néprajzi Múzeum bútorgyűjteményének gyarapításá-

val és rendszerezésével is. Muzeológiai teljesítményét növeli a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum kifermálásában végzett szakmai-irányítói szerepe.

Eredményesen dolgozik az iparművészet és a néprajz kapcsolatának kiépítésén mint az Iparművészeti Főiskola oktatója. Maradandó eredményeket ért el anyagi kultúránk és a magyar népművészet történeti alakulásának és korszakolásának kutatásában. Ilyen tárgyú, külföldön is megjelent dolgozatai az egész magyar néprajztudomány nemzetközi tekintélyét erősítették.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított Györffy István Emlékérmét 14. alkalommal Csilléry Klárának ítéli oda.

KODOLÁNYI JÁNOS

Kandidátus, a Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettese, a Magyar Néprajzi Társaság alelnöke. Többágú munkássága a magyar néprajztudomány nemzetközileg ismert egyéniségévé avatja. Munkásságának nagyobb része a finnugor népek néprajzához kapcsolódik. Feldolgozta a Néprajzi Múzeum gazdag gyűjteményére támaszkodva az obi-ugor népek anyagi kultúráját és sokat tett az uráli népek anyagi műveltségének hazai megismertetése érdekében.

Kutatásainak másik ága főként a magyar nép anyagi műveltségét érintő tanulmányokból áll. Országos jelentőségű témakon kívül elsősorban Baranya megye népével foglalkozott (*Baranyai szöttesek*. Pécs 1957., *Ormánság*. Bp. 1960., *Baranyai utazás*. Bp. 1962.).

Néprajzi muzeológusként számos kiállítást valósított meg. A muzeológiával és annak oktatásával elvi szinten is foglalkozott. Szerkesztői, tudományszervezői munkássága szintén számottevő. Széles körű tudományos, muzeológiai és oktató munkája alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított Györffy István Emlékérmét 14. alkalommal Kodolányi Jánosnak ítéli oda.

BODROGI TIBOR

A történettudomány (néprajz) doktora, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja igazgatója, címzetes egyetemi docens. Az egyetemes néprajz nemzetközileg is elismert kutatója. Egyik főbb kutatási területe a művészet. E tárgykörben adott ki önálló köteteket Óceánia, Afrika, valamint Indonézia művészetéről. Legutóbb az általa szerkesztett *Törzsi művészet* című kétkötetes műben foglalta össze a művészetről vallott nézeteit. Mint a korábbiak, ez utóbbi műve is több idegen nyelven is megjelent. Másik főbb kutatási területe Óceánia különféle népeinek a társadalmi és kultúrája. Hatalmas múzeumi forrásanyag birtokában írt tanulmányai új és új oldalról világítják meg a földrészt népeinek kultúráját és társadalmi fejlődését. Harmadik főbb kutatási területe a családszervezet. E téren új eredményekkel járult hozzá a magyar családszervezet történeti fejlődésének ismeretéhez.

Jelentős tudományszervező és szerkesztői munkássága; hosszú ideje az ő szerkesztésében jelenik meg az *Acta Ethnographica*.

Mindezeket figyelembe véve, legutóbbi könyve, a *Törzsi művészet* két kötet alapján a Magyar Néprajzi Társaság az Ortutay Gyula Emlékérmét 2. alkalommal Bodrogi Tibornak ítéli oda.

FARAGÓ JÓZSEF

A Román Társadalom- és Politikatudományi Akadémia tagja, a Román Folklórkutató Intézet munkatársa, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja.

A romániai magyar folklórkutatás kiemelkedő egyénisége, akinek kutatásai kiterjednek a magyar és a román folklór kapcsolataira, a magyar népköltészet műfajaira, mai életére és történeti múltjára. Kiterjedt publikációs tevékenységet folytat. Könyvei közül kiemelkedő a Jagamas Jánossal együtt sajtó alá rendezett *Moldvai csángó népdalok és népballadák*, az ugyancsak társszerzővel készült *Romániai magyar népdalok és a Háromszéki magyar népballadák*, valamint tanulmányainak gyűjteményes kötete (*Baladák földjén*. Bukarest, 1977).

Gyűjtő és feldolgozó munkája mellett ellátja a romániai magyar folklórkutatók szakmai irányítását, vezetését is. Igen értékes szerkesztő munkát végez a Népismereti Dolgozatok folklór cikkeinek sajtó alá rendezésével.

A Magyar Néprajzi Társaság az Ortutay Gyula Emlékérmét 2. alkalommal – a *Bihari gyermekmondókák* (1982) c. műve alapján, de egész tevékenységének figyelembe vételével – Faragó Józsefnek ítéli oda.

UJVÁRY ZOLTÁN

Kandidátus, tanszékvezető egyetemi tanár. Széles körű tudományos és oktató tevékenységet fejt ki. Az ünnepi szokások, a munkával kapcsolatos ritusok és a dramatikus játékok nemzetközileg elismert szakértője. Az összehasonlító módszerű kutatások egyik legjobb képviselője, aki minden könyvében tekintetbe vette a közeli és távolabbi európai népek folklórából adódó párhuzamokat és felderítette azokat a szálakat, amelyekkel e népek szokásvilága egybekapcsolódik. A hazai folklorisztikában kiemelkedő terepmunkát végző kutató, különösen Szatmár, Gömör és a Tiszántúl tájairól gyűjtött eredeti, korábban teljesen ismeretlen anyagot. Munkái útjelzők a hazai folklórkutatás terén. Kiemelkedő tudományos szervező, szerkesztő és könyvkiadó tevékenysége is.

Mindezeket tekintetbe véve, legutóbbi könyve a *Játék és maszk* három kötet (1983) alapján a Magyar Néprajzi Társaság az Ortutay Gyula Emlékérmét 2. alkalommal Ujváry Zoltánnak ítéli oda.

KOCSIS GYULA

A ceglédi Kossuth Múzeum igazgatója. Sokoldalú múzeumvezetői és muzeológiai munkája mellett jelentős feldolgozó tudományos teljesítményt mutat munkássága.

Egyik kimagasló kutatási területe a településrendszer, település-szervezet és gazdálkodás összefüggései. Ilyen tárgyú tanulmányai széles alapozásúak és módszertani szempontból is figyelemre méltóak. Különös erősségük az archivális források kiaknázása.

Elért eredményeit példázzák a járszági települések és a Tápió mente falvainak 16-17., illetve 18-19. századi település szervezetét és gazdálkodását tárják fel. A helyi forrásfeltárás és komplex forrás-értelmezés további lehetőségeit sejtetik azok a kutatások, amelyek a hagyatéki leltárakhoz kapcsolódnak. Ilyen irányú vizsgálatai részben beépültek eddigi dolgozataiba, részben kapcsolódnak egy kutatási főirányhoz, első ered-

ményeit előadásokon már megfogalmazta. Mint egy tájmúzeum néprajzkutatója részt vállal más múzeumok munkatársaival együtt különböző monográfiák közzétételében. Elmélyült, igényességében példamutató műhelymunkáját és kiváló felkészültséggel megvalósított eredményeinek elismerésére a Magyar Néprajzi Társaság Kocsis Gyulát Jankó János Díjjal tünteti ki.

VARGYAS GÁBOR

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársa, az egyetemes néprajz tehetséges, eredményes és ígéretes kutatója. Elsősorban Óceánia népeivel, közöttük is Új-Guinea törzseivel foglalkozik. Tanulmányait, valamint a gyűjteményekben szerzett ismereteit Ausztráliában, Új-Zélandon és Pápua Új-Guineán tett kutatóútján gyarapította.

Megjelent tanulmányai, mint pl. a Massim térségből származó Róheim gyűjtésű szobrok analízisa, vagy a Néprajzi Múzeum mésznyaló lapátkáinak katalógusszerű publikálása alapos tárgyismeretet tükröznek. Kutatásai kiterjednek a vizsgált terület folklórára is. Tanulmányt és az Európa Kiadónál kötetet tett közzé az új-kaledóniai mesék és mítoszok köréből.

Fiatal kora ellenére neve nemzetközi körökben is ismert, széles körű olvasottsága és idegen nyelvű publikációi révén bekapcsolódva a nemzetközi tudományos közéletbe.

Muzeológiai munkásságának másik területe a vizsgált kultúrák kiállításon való bemutatása. Részt vett a Néprajzi Múzeum „Az őstársadalmaktól a civilizációig” c. állandó kiállításának munkálataiban, az ausztráliai őslakókról és az óceániai ékszerekből pedig önálló kiállításokat rendezett.

Munkásságának eredményei alapján a Magyar Néprajzi Társaság Vargyas Gábort Jankó János Díjjal tünteti ki.

ÚJSZÁSZY KÁLMÁN

Nyugalmazott teológiai professzor (Sárospatak). Több néprajzi érdekű munkát írt. 1931-ben Sárospatakon megalapította és megszervezte a Faluszemináriumot, mely egyike hazánk legnagyobb néprajzi adattárának. Hosszú évek alatt olyan tanítványokat nevelt, akik a néprajzi gyűjtés és feldolgozás területén komoly eredményeket értek el.

Az önkéntes néprajzi gyűjtők egy jelentős rétege tanítványa volt. A Faluszeminárium Adattárában hatalmas magyar-amerikai anyagot gyűjtött, ezek ismerete nélkül ma az amerikai magyarok néprajza nem tanulmányozható. Külön ki kell emelni, hogy a Tiszáninnen Református Egyházkerület falvainak valamennyi temetőjét, fejfáit lefényképezte és rendezte.

A Magyar Néprajzi Társaság Újszászy Kálmánt tiszteleti tagjai sorába választotta.

Külföldi tiszteleti tagok

VAINÖ KAUKONEN (Finnország, Helsinki) doktor, ny. egyetemi tanár. Több finnországi tudományos társaság vezetőségének tagja, a Finn-Magyar Társaság elnöke.

A Kalevala, valamint a Kanteletar kutatójaként ért el új és jelentős, nemzetközileg is elismert eredményeket. A Kalevala keletkezéséről írott könyve 1983-ban magyarul is megjelent. A finn-magyar kulturális vegyesbizottság finn albizottságában létrehozása óta fontos szerepe van a magyar-finn kulturális kapcsolatok fejlesztésében. Eleven tudományos és baráti kapcsolatokat tart fenn magyar intézményekkel, valamint kutatókkal, gyakori vendég Magyarországon.

POP, MIHAI (Románia, Bukarest) máramarosi születésű román folklorista, iskoláit részben még magyar iskolákban végezte. A két világháború közt az ún. „prágai iskolához” tartozott és a szovjet Bogatürjov professzonnal, majd Roman Jakobsonnal együtt a strukturalista és szemiotikai nyelvészeti és folklorisztikai módszerek egyik úttörője. A háború után a bukaresti Folklor Intézet aligazgatója, majd Sabin Dragoi halála után igazgatója volt egészen nyugdíjba vonulásáig. Egy évtizeden át a bukaresti egyetem folklor professzora. Szoros kapcsolatot tartott fenn a kolozsvári folkloristákkal és melegen pártolta a romániai magyar folklor kutatás ügyét. Nemzetközi kapcsolatai széleskörűek: 1964. után a SIEF (az Európai Néprajzi Bizottság) főtitkára, majd elnöke, részben éppen magyar ajánlásra. Ma is a legismertebb román folklorkutató, elsősorban népszokásokkal és szemiotikai vizsgálatokkal foglalkozik. A magyar folklorkutatók három nemzedékével is jó baráti és tudományos kapcsolatot tart fenn.

GAÁL KÁROLY (Ausztria, Bécs) a bécsi egyetem néprajzi professzora, a Magyar Néprajzi Társaságnak 1982-től levelező tagja. Elsősorban a burgenlandi Őrség magyar kultúrájáról írt számos könyve és tanulmányai révén tett nagy szolgálatot a magyar néprajzi csoportok és az ausztriai magyar parasztkultúra kutatásában és publikálásában. Részt vállalt egy olyan magyar indítású vállalkozásban, mely az európai belvízi halászat összehasonlítását és feltárását tűzte ki céljául. Magyar kollégákkal rendkívül szoros sokoldalú kapcsolatot tart, pl. az Ethnographia Pannonica rendezvényei során vagy a burgenlandi magyarság néprajzi kutatása kapcsán. A magyar néprajztudomány eredményeinek lelkes propagálója és ismertetője, így magas szinten közvetíti eredményeit részben az osztrák, részben a nyugati néprajzkutatók felé. A magyar és az osztrák néprajzkutatás közötti kapcsolat kialakításában komoly eredményeket ért el.

Külföldi levelező tagok

OSMO VUORISTO doktor. A Museovirasto osztályvezetője, a Finn Nemzeti Múzeum igazgatója. Egyetemi tanulmányai után Joensuuban múzeumigazgató, ezután a Finn Nemzeti Múzeum munkatársa, egyúttal a viiki mezőgazdasági gyűjtemény vezetője. A tárgyi kultúra kutatója. Doktori értekezését a dongás ivóedényekről írta (megjelent a Kansatieteellinen Arkkisto sorozatában). Jorma Heinonennel közösen kiadott, s több kiadást megért Antiikkikirja című könyve a tárgyi kultúra világában nyújt eligazítást. A magyar néprajzzal, valamint képviselőivel aktív kapcsolatban van, ösztöndíjas-ként, valamint magánemberként is többször járt Magyarországon.

MAIJA-LIISA HEIKINMÄKI doktor, a Museovirasto Kutatási Osztálya Néprajzi Csoportjának vezetője. Egyetemi tanulmányai elvégzése után hosszú időn át Kustaa Vilku akadémiкус asszisztense volt. Néhány évig docensként a turkui egyetemen működött. Egyik szerkesztője a Kotiseutu című folyóiratnak. Fő kutatási területe a ház-

sággkötés és lakodalom témaköre. E tárgyban jelent meg doktori értekezése, valamint nagyszabású monográfiája is. Kísérletet tett a magyar népi kultúra összefoglalására is. Többször járt Magyarországon, a magyar néprajzzal, valamint képviselőivel eleven kapcsolatai vannak.

A Társaság új tagjai

1984. október 10-én felvett tagok:

Bódi Zsuzsa – Budapest; Bolykiné Fogarasi Klára – Hatvan; Csupor István – Budapest; Dobó Mária – Budapest; Dudás Lajos – Csongrád; Enyedi Antalné – Öcsöd; Fenyvesi Márta – Szolnok; Föld Márta – Budapest; Gát László – Csongrád; Hugyik Ilona – Budapest; Ignác Mária – Zagyvarékas; Jánosi Erika – Zagyvarékas; Kadnár Orsolya – Budapest; Kereskényi Miklós – Gyula; Kisari Sándorné – Székesfehérvár; Kovács Gerzson Péter – Budaörs; Marosy Judit – Budapest; Moreuth Péter – Budapest; Raksányi Gábor – Budapest; Sinkó Katalin – Budapest; Szabó Jenőné – Padragkút; Székelyné Sztanó Hedvig – Budapest; Szüle Borbála – Jászkisér; Tóth Bernadette – Budapest; Gál Zsuzsa – USA; Horn Katalin – Basel.

1984. november 28-án felvett tagok:

Borbély Éva – Pécs; Gál Péter – Budapest; Pacsuné Fodor Sári – Várpalota; Varga Ildikó – Budapest; Kovacev Olga – Budapest.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Interetnikus konferencia Miskolcon

1984. október 15–17-e között került sor Miskolcon az Akadémiai Bizottság Székházának tanácstermében több rendező szerv által az „Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon” című konferencia lebonyolítására.

A rendezvényre jelentkezett résztvevők az előadásokat a miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványainak 15. köteteként kapták kézhez, így előre lehetőség volt a tájékozódásra, az egyes előadások címei mögötti tartalom megismerésére.

A helyszínen elhangzó előadások a leírtak lényegét vagy kiegészítését tartalmazták, 10–20 perc időtartammal. Így jutott idő hozzászólásokra és vitákra is, bár ezeknek hosszúságát is igyekeztek korlátozni az elnökök 10 percre, ami ugyan minden hozzászóló esetében nem sikerült.

Az első nap fő előadásai a térség etnikai arculatával és az interetnikus kutatások történetével, valamint az interetnikus kapcsolatok lényegével foglalkoztak. Ezekhez kapcsolódtak az egy-egy részterületen kimutatható, interetnikus kapcsolatokat igazoló előadások, amelyeknek sora a második nap is folytatódott.

A délelőtti megnyitó után Szabadfalvi József az északkelet-magyarországi néprajzi érdeklődés kibontakozásáról és az interetnikus kutatások történetéről tartotta meg bevezető előadását. Ujváry Zoltán az Észak-Magyarország népi kultúrájának vizsgálatában jelentkező interetnikus kutatásokról, a kapcsolat, kölcsönhatás, érintkezés, párhuzam, analógia, migráció és kolonizáció fogalmak jelentéséről beszélt, hangsúlyozva, hogy az interetnikus kapcsolatok, a népek közötti kulturális érintkezések kérdéseinek a vizsgálata sok buktatót rejt magában és olykor a nemzeti érzékenységből adódó nemkívánatos megnyilvánulásokat hozott felszínre. Kitért arra, hogy több tudományágban több nemzetnél is tapasztalhatók az egyoldalúan magyarozott szemléletekből adódóan aggasztó jelenségek. Foglalkozott azzal a lényeges kérdéssel is, hogy sok kutató számára az interetnikus kapcsolatok a politikai határoknál kezdődnek, úgy véelve, hogy az országhatár szoros kontaktust is jelent két nép kultúrája között. Ez tévedés, mert az államhatárokkal jelölt területen belül nem bizonyos, hogy a határmenti idegen népnek létrejön olyan szoros kapcsolata az államalkotó néppel, hogy ez a kultúrában mindkét irányban jelentős legyen. Felhívta a figyelmet az árucserre, a kereskedelem és a munkavállalás nyomán létrejövő kapcsolatokra, kiemelve, hogy Észak-Magyarország etnikai sokszínűsége egyszerű lehetőséget kínál az interetnikus kapcsolatok kutatására.

Csorba Csaba Északkelet-Magyarország néptörténeti vázlatáról tartott elfogultságtól nem mentes, nagy vitát és felháborodást is kiváltó előadást. Veres László hiánypótlóan beszélt Borsod megye 18. századi etnikai arculatának változásáról. Dömötör Tekla a népszokások tükrében vizsgálta az interetnikus kapcsolatokat, hangsúlyozva, hogy a kulturális kölcsönhatások kérdése a szokásokat illetően nem tekinthető befejezettnek. Az interetnikus kölcsönhatások vizsgálatát nemcsak kulturálisan, de politikailag is fontosnak tartja.

Paládi-Kovács Attila a térség kulturális határaitól és kontaktzónáiról tartott elő-

adásában elemezte a kultúrhatár, a nyelvi határ és a természeti határ egybeesését, a kultúrnövények földrajzának és a földműves kultúrák határvonalának, összefüggésének jelentőségét, igazolva az interetnikus érintkezés legintenzívebb jelentkezését a nyelvhatár menti zónákban. **Barna Gábor** a különböző etnikumok néphitében kimutatható hiedelemalakokról beszélt, rámutatva, hogy az egymás mellett élő és egymással érintkező etnikumok néphitében jól elkülöníthetők a saját népi és a másik néptől átvett jellemzők. **Bakó Ferenc** „Párhuzamok és eltérések az Eger környéki magyarság és nemzetiségek településében, építkezésében” című előadásában bemutatta a három építkezési zóna jellemzőit, igazolva, hogy a szlovák és német telepeseket befogadó magyarság bár nem tudatosan, de befolyásolta az idegen népi kultúrákat a környezethez már korábban alkalmazkodott életmódjával, építő technikájával. **Dám László** a Zempléni hegység népi építészetében megmutatkozó interetnikus kapcsolatokat elemezte, **Paládi-Kovács Attila** az észak-magyarországi kárpát-ukrán telepek vizsgálatából az etnikus folyamatok mozgásának érvényesülésére vonatkozó tanulságot fogalmazta meg. **Udvari István** a kárpátukrán hivatalos írásbeliséggel, **Dobrossy István** az északkelet-magyarországi 17–19. századi újgörög diaszpórák néprajzi jelentőségével, **Kárpáti László** pedig egy 18. századi borsodi ruszin énekeskönyvvel foglalkozott.

Krupa András áttekintette a területen élő szlovákok néprajzi kutatását. **Cs. Schwalm Edit** táplálkozási adatokon keresztül mutatta ki az interetnikus hatást magyarok és szlovákok között. **Fügedi Márta** a térség népművészetében jelentkező interetnikus kölcsönhatást és ennek formáit elemezte, **Petercsák Tivadar** a zempléni vándoriparosok szlovák kapcsolatait, **Viga Gyula** pedig a bükki szlovák falvak lakosságának a táji munkamegosztásban betöltött és kimutatható szerepét. Előadása a terület táji munkamegosztásának fő jellemzőit hangsúlyozta, kiegészítve nyomtatásban megjelent írását.

Méry Margit az Abauj északi területén élő magyar és szlovák lakosságnak a népviseletekben kimutatható, az etnikumokhoz kötött jellemzőit és az átadás-átvétel kérdését vizsgálta előadásában, **Martha Sigmundova** pedig egy-egy dél-szlovákiai magyar és szlovák faluban a parasztasszony státuszát, mint etnodifferenciális tényezőt. **Bódi Erzsébet** az István-majori lengyelek táplálkozási kultúrájában megnyilvánuló etnikus jegeket, **Balassa Iván** a Tokaj-hegyaljai német telepek építkezésének sajátosságait, **Páll István** az Észak-Tiszántúl románságának kulturális jellemzőit, **Vekerdi József** pedig az észak-magyarországi cigányság sajátosságait mutatta be. Külön tanulságos volt utóbbi előadásnak azon megállapítása, hogy a cigányság aszociális magatartása a makroközösségi tudat hiányával magyarázható, hisz mikroközösségben élnek, a családnál nagyobb közösség számukra ismeretlen. Környezetüktől csak azt veszik át, ami hagyományos élet- és gondolkodásmódjuknak megfelel.

Több előadó különböző akadályok miatt nem tudott résztvenni a konferencián, néhány előadó pedig sajnálatos módon az interetnikus kapcsolatok helyett csak nemzetiségi néprajzról beszélt, s ez a hozzászólások egy részére is jellemző volt. A termékeny vitában résztvevő minden hozzászólót nehéz lenne felsorolni. Közülük többeké előadással felérő volt, mint pl. **Paládi-Kovács Attila**é, **Barna Gábor**é, **Dankó Imr**éé, **Szabó László**é, **Kapros Márt**áé, **Kotics József**é, **Márkus Mihály**é, **Gyivicsán Ann**áé. De ide sorolható **Balassa Iván** elnöki zárszava is, amelyben hangsúlyozta az elvi kérdés tisztázására törekvés igényét, s a magyar–szlovák összefogással megírandó, az interetnikus

kapcsolatokat a népi műveltség egész területén összefoglaló és elemző munka szükségességét. Reményét fejezte ki, hogy Miskolc a jövőben is helyet ad az interetnikus kapcsolatok kutatása terén elért új eredményekről beszámoló konferenciának.

A tanácskozás Hollóstető–Répáshuta–Eger végállomású kirándulással fejeződött be.

A rendező szervezetet és különösen a Herman Ottó Múzeum igazgatóját és munkatársait dicséri a kitűnő szervezés, a nagyszerű vendéglátás és figyelmesség, amelynek egyik jeleként több kiadvány mellett a résztvevők megkapták a Répáshuta néprajzi vizsgálatát összefoglaló tanulmánykötetet is.

S. Lackovits Emőke

Györffy István az Alföld kutatója Tudományos ülés Karcagon

A Györffy centenárium záró ülésszakát tartották meg a szülővárosban, Karcagon 1984. szeptember 28–29-én a Művelődési Minisztérium, a Györffy Emlékbizottság és Szolnok megye Tanácsa szervezésében. Ennek az ünnepségnek keretében nyitotta meg Köpeczi Béla művelődési miniszter az országos múzeumi, műemléki és honismereti hónapot a Györffy Istvánról elnevezett Nagykun Múzeumban és adta át „A magyar nép tudósa (Györffy István 1884–1939)” című állandó kiállítást, a nagykun tájházat, valamint leleplezte Györffy István bronzszobrát, Györffi Sándor szobrászművész alkotását. Az ünnepség rendezői erre az alkalomra megjelentették *A nagykunsági krónika* legújabb kiadását.

Az emlékülés résztvevőit Molnár Ferenc, Karcag város tanácselnöke üdvözölte. A megnyitó beszédet Gunda Béla egyetemi tanár mondta, aki egyszersmind az ülésszakon elnökölt. A tudományos tanácskozás – melyen 18 előadás hangzott el – Györffy István sokoldalú munkásságának egy-egy jelentősebb területét mutatta be.

Elsőként Györffy István települési (Juhász Antal, Hofer Tamás), építkezési (Sztrinkó István) és pásztorkodási kutatásairól (Szabadfalvi József) hangzottak el előadások. Majd Szabó László tudománytörténeti áttekintésében rámutatott a Györffy István fellépése előtti Alföld-vizsgálat egyenlenségeire, helyi jellegére. Györffy ismer-te fel az Alföld néprajzi egységét, adott átfogó programot annak összetettebb tudományos megismeréséhez.

Az emlékülés második napján Györffy István földművelési (Bellon Tibor), népművészeti (Kresz Mária, Fügedi Márta, Gulyás Éva) és etnikumvizsgálatait (Bereczki Ibolya) tekintették át az előadók. Andrásfalvy Bertalan „Györffy és a korabeli európai kutatási irányok” című széles kitekintésű előadásában kiemelte a tudósnak azokat a művelődéspolitikai elgondolásait, melyek megvalósításával Györffy átmenthetőnek tartotta a népi kultúrát, a néphagyomány értékeit a nemzeti művelődésbe.

Györffy István munkásságában fellelhető keleti örökséget Mándoky Kongur István elemezte. Kaposvári Gyula a Györffy ösztönzésére megindult alföldi régészeti ásatásokat ismertette. Novák László Györffynek az alföldi mezővárosok levéltárában végzett munkájáról emlékezett meg.

A tudományos ülés befejező részében az előadók Györffy Istvánnak a népi írókkal (Körmendi Lajos) és a nagykun városok értelmiségével kialakított kapcsolatairól (Örsi Júlia), majd a néprajztudós népszerűsítő műveinek stílusáról (Fazekas István) szóltak. Végezetül Barabás Jenő értékelte az 1984. évi sajtóban Györffyről megjelent írásokat, melyek a tudós munkásságának különböző megítélését tükrözik. A tudományos ülés Gunda Béla elnök értékelő szavaival zárult.

Czövek Judit

A Tiszazug földművelése Tudományos tanácskozás Kunszentmártonban

A másfél évtizede megindult tiszazugi néprajzi kutatás jelen formájában befejezéséhez érkezett. 1984. október 26–27-én a 13., egyben záró konferenciára gyűltek össze a kutatók, öntevékeny gyűjtők és érdeklődők Kunszentmártonban. A hagyománynak megfelelően egy témakörhöz kapcsolódtak az elhangzott előadások, hozzászólások. A kiegészítés igényével – hiszen a gazdálkodás rendszere, a határhasználat, a paraszti gazdaságok felépítése már más szempontból korábban tárgyalásra került – most a földműveléshez kapcsolódó kérdések kerültek napirendre.

A tanácskozás első szakaszában a földművelő gazdálkodás természeti feltételeit, valamint – levéltári adatok alapján – a gazdálkodás évszázadokkal ezelőtti rendszerét próbálták bemutatni az előadók. A terület adottságait ismerve a valóságosnál nagyobb jelentőséget feltételezhetnénk a szántóföldi gazdálkodásnak. Figyelembe kell viszont venni, hogy a múlt század második feléig szabályozatlan folyók, s a rendkívül kevés csapadék mindig bizonytalanná tették a termést. Fontos adatok, terminusok bizonyítják a gabona kötött kezelésének igen korai voltát, de a dézsmajegyzékek, uradalmi instrukciók, összeírások tanúsága szerint sok faluban az önellátás szintjét sem érte el a termelés.

A tanácskozás második szakaszában a gabonatermesztés munkafázisait s a hozzájuk kapcsolódó szokásokat ismertető előadások a Tiszazug sajátosságait emelték ki az alföldi gazdálkodás egészéből. Nagy érdeklődés fogadta a köles termesztésével, felhasználásával és a századeleji gabonakereskedelemmel foglalkozó referátumokat, majd az uszályokon való gabonaszállítás ismertetését. Befejezésül a gödöllői kutatók a szociológia módszerével, fogalomrendszerével a Dél-Tiszazug mai – földműveléssel kapcsolatos – problémáihoz jutottak el.

Összességében indokolt, hogy ezt a fontos témát, a földművelést évekkel megelőzték a Tiszazug szőlő- és bortermelésével, állattenyésztésével, halászatával foglalkozó kutatások, hiszen a gazdálkodás egészében ezek a területek nagyobb súlyt kaptak.

A tanácskozás összefoglalásában Selmeczi Kovács Attila köszönetet mondott a magyar néprajztudományban kiemelkedő vállalkozás szervezőinek, s rámutatott annak jelentőségére, hogy irányításukkal a másfél évtized alatt új kutató generáció és számos öntevékeny gyűjtő kapcsolódott be a munkába. Fontosnak ítélte meg a bevezetőben már felvetett tervet, hogy az eddigi konferenciákon elhangzott közel kétszáz előadásra, melyet csak kisebb részben publikáltak, valamint a kunszentmártoni helytörténeti

gyűjteményben összegyűlt adattári anyagra alapozva mielőbb összefoglaló munkát kellene megjelentetni.

Szabó László zárszavában megemlékezett mindazokról, akik a munkában, a tanácskozásokon, a vizsgált falvakban az eltelt másfél évtized alatt segítséget nyújtottak, s a mostani konferencián már nem lehettek jelen. Megköszönte az évek során tapasztalt segítőkészséget, s a kutatók nevében ígéretet tett a tanulmánykötet megírására. A konferenciát követően – a tiszazugi kutatások 15 éves történetét kiállításon bemutató helytörténeti gyűjteményben – a tervezett tanulmánykötet szerkesztésének első megbeszélésére is sor került.

Zomborka Márta

A néprajz és társtudományai

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tárgyi Néprajzi és Folklore Tanszéke 1984. május 8-án a fenti címen tudományos ülésszakot tartott a budapesti Egyetemi Néprajzi Intézet alapításának fél évszázados fordulója alkalmából. A Bölcsészettudományi Kar tanszékeinek történetében ugyan nem nagy időnek számító évforduló jelentőségét növelte, hogy az emlékülés kapcsolódott Györffy István születésének centenáris rendezvénysorozatához. Ebből következően megnyitó beszédében Pölöskei Ferenc dékán Györffy István iskolateremtő munkájának jelentőségét hangsúlyozta.

A néprajzoktatás széles történeti áttekintésére és értékelésére vállalkozó Papp József előadásában a Györffy-iskolaként folyó szakemberképzés: a néprajzi gyűjtés munkájára való alapos felkészítés módszerébe is betekintést adott. Katona Imre a folklór szemszögéből vizsgálta Györffy István szaktudományos munkásságát, rávilágítva hagyománymentő tevékenységére. A történettudomány és néprajz Györffy István munkái révén elmélyülő kapcsolatát és egymásrahatását Orosz István elemezte, Czine Mihály pedig az irodalomtörténet és néprajz összefüggését Móricz és Györffy személyes barátságán keresztül világította meg.

A nagy érdeklődést kiváltó ülésszak a tudományközi kapcsolatok alakulásának felidézésével Györffy István kivételes tudósi és nevelői egyéniségének megismeréséhez is számottevően hozzájárult.

Selmeczi Kovács Attila

A kortársi folklorisztika eredményei és feladatai

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport rendszeres évi tudományos tanácskozását 1984. május 21–23-án az ELTE Folklore Tanszékével közösen rendezte meg. A szimpózium célja a hazai kortársi folklorisztikai kutatások áttekintése, a folyó munkákról való kölcsönös tájékoztatás volt.

A megnyitó előadást Kriza Ildikó tartotta. Beszámolt a Folklor Osztály által idáig rendezett tíz szimpóziumról és azok eredményeiről. Örömmel állapította meg, hogy

az elhangzott előadások többsége önálló kiadványokban, nyomtatásban is megjelenített. Jelezte, hogy a jelen szimpózium alkalmával három kérdéskörre irányulnak az előadások: 1. a hagyományos folklór; 2. a folklór dialektusok; 3. alkalmazott folklór.

Az első nap előadásai egy-egy műfajra vonatkoztak pl. a népi líra táji tagolódása (**Katona Imre**), a népmese kutatás helyzete Szabolcs-Szatmár megyében (**Erdész Sándor**). Volt azonban olyan előadás is, mely egyetlen helyi szokást elemzett: *Misztériumjáték és parasztdráma Mezőkövesden* (**Sándor István**). Érdekes és tanulságos volt Erdélyi Zsuzsa előadása a terepmunka jelentőségéről. **Szentmihályi Imre** a népi tudat szerepét vizsgálta a kistájak elhatárolásában. Két népzenei előadás is elhangzott, az egyik egy népének paraszti előadásmódjáról, a másik a hazai cigány népzene kutatásáról (**Paksa Katalin**, **Kovalcsik Katalin**).

Értékes előadásokat hallhattunk a forráskutatásokkal (**Földesné Györgyi Erzsébet**, **Molnár Ambrus**, **Tüskés Gábor–Knapp Éva**) és a kiadványokkal kapcsolatosan (**Kovács Ágnes**).

A szimpózium második napja a táji kutatásokról való beszámolóok jegyében telt el, illetve a folklór dialektusok vizsgálatával. Az előadások elsősorban az Alföldre vonatkoztak. Pl. délföldi folklórkutatás (**Ferenczi Imre**); a folklór táji tagoltságának, dialektusok kialakulásának meghatározó tényezői az Alföld középső részén (**Szabó László**); délföldi néptánc kutatás (**Felföldi László**); őszi pásztorünnepek (**Gulyás Éva**). **Barsi Ernő** előadása képviselte a Dunántúlt, illetve az összekötő kapcsot, miután a gyermekdalok táji sajátosságaira és különbségeire hívta fel a figyelmet.

Ezen a napon hangzottak el a hazai nemzetiségekre vonatkozó előadások. Többségük a hazai délszlávok folklórkutatásával foglalkozott: a magyarországi délszlávok néprajza c. sorozatról (**Kiss Mária**); a magyar és a horvát-szerb epikus hagyományokról (**Frankovics György**); a magyarországi szlovén folkloriztikai kutatásokról (**M. Kozár Mária**); horvát népszokásról (**Ács Anna–Németh Ferenc**). A hazai szlovák kutatásról két előadást hallhattunk: a délkelet alföldi szlovákok hiedelemvilágának kutatási szempontjai (**Krupa András**); a magyarországi szlovák folklór táji tagolódásának problematikája (**Gyivicsán Anna**). Végezetül **Barna Gábor** több nemzetiség közös kultuszhelyeiről beszélt.

A harmadik nap délelőttjén az önkéntes néprajzi gyűjtők beszámolóit hallhattuk: a Somló vidéki téli népszokásokról (**Süle Sándor**); bukovinai Istensegítség népszokásairól (**Lőrincz Imre**); moldvai, gyimesi, zoboraljai halotti szokásokról (**Virt István**); Tiszazug néprajzi kutatásáról (**Csetényi Mihályné**); az iváncsai helytörténeti gyűjteményről (**Fűrész Gyula**) valamint a bányász hagyományok gyűjtéséről Rudabányán (**Viktor Gyula**). Ezen a délelőttön került bemutatásra egy ballada színpadra állítása Jászárokszállásról, melyet videofelvételen meg is örökítettünk.

A harmadik nap délutánján került sor a mai folklórral kapcsolatos kutatások bemutatására. A mai gyermekfolklór számítógépes feldolgozásának a lehetőségeit láthattuk és hallhattuk **Kovács Emesétől** és **Polák Lászlótól**. Ugyancsak a gyermekfolklór gyűjtéséről adott számot **Rácz Sándor** előadása a mai makói játszóterekről. **S. Nagy Katalin** a mai falusi lakások tárgyait elemezte. **Verebélyi Kincső** egy népművészeti motívumkatalógus lehetőségeit taglalta.

Zárószót Istvánovits Márton, a Folklór Osztály vezetője mondott.

Az elhangzott előadásokból kiadvány készül, a szerkesztés munkálatai megkezdődtek.

Tátrai Zsuzsanna

Vargha László Emlékkülés
Szentendre, 1984. október 19.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum egész napos tudományos ülés keretében emlékezett meg a népi műemlékvédelem és a szabadtéri múzeumügy hazai nesztöréről. Bevezető előadásában **Kurucz Albert** főigazgató széles áttekintést nyújtott arról az úttörő munkáról, melynek eredményeként a népi műemlékvédelem megfelelő rangra emelkedett, és megvalósult az országos hatáskörű szabadtéri múzeumi szervezet. **Filep Antal** Vargha László tudományos tevékenységének legfontosabb területeit vette számba, méltatva iskolateremtő egyéniségét.

A tudományos kutató munka és a gyakorlati muzeológia, műemlékvédelem számára egyaránt fontos forrást jelentő népi építészeti gyűjteményt – Vargha László hagyatékát – **Kecskés Péter** ismertette. A tanítványok nevében **Simányi Frigyes** idézte fel a pedagógus, az oktató személyiségét, aki a népi építészet oktatását egyetemi rangra emelte.

Az előadássorozatot követően a résztvevők megtekintették a múzeum kisalföldi tájegységének legújabb objektumait, melynek kapcsán szakmai bemutatót láthattak a tápi lakóház építésének munkafolyamatairól, a mosonszentjánosi fogadalmi kápolna restaurálásáról, a mosonszentmiklósi tiprómalom működéséről. Az emlékkülés a Vargha László gyűjtemény megtekintésével zárult. Az impozáns méretű, sokezer tételből álló kéziratot, fénykép és dokumentációs anyagot a múzeum vezetősége önálló épületben helyezte el, megfelelő feltételt teremtve a felbecsülhetetlen értékű hagyaték rendezéséhez és feldolgozásához.

Selmeczi Kovács Attila

A Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság jubileumi konferenciája
Lvov, 1984. október 15–21.

A szocialista országok néprajzkutatóit tömörítő Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság (MKKB) megalakulásának 25. évfordulójára a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Néprajzi Intézete – együttműködve az Ukrán Tudományos Akadémia lvovi intézetével – Lvovban 1984. október 15–21. között jubileumi konferenciát rendezett, amelyen Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, Románia (megfigyelőként) és a Szovjetunió néprajzkutatói vettek részt. A magyar néprajzkutatókat a konferencián **Gunda Béla** vezetésével **Füzes Endre**, **Istvánovits Márton** és **Külös Imola** képviselte.

A konferenciát **J. V. Bromlej** akadémikus, a moszkvai Néprajzi Intézet igazgatója

nyitotta meg, aki méltatta a negyedszázados múltra visszatekintő nemzetközi szervezet fontosságát a szocialista országok néprajzkutatói együttműködésében, emlékezett az alapítókra és azokra a kiemelkedő személyiségekre, akik sokat fáradoztak a Bizottság erősítéséért, akik azonban már nem lehettek közöttünk. Ezután V. Frolec, a Bizottság főtitkára foglalta össze az elmúlt években végzett munkát, tájékoztatott az elnökségi ülések határozatairól, az elmúlt öt évben tartott ülésekről és a Bizottság kiadványairól. A plenáris ülés azzal zárult, hogy a nemzeti szekciók vezetői, illetve képviselői informáltak a Kárpátok és a Balkán területén végzett fontosabb kutatásokról. B. Filova a csehszlovák, Vlahovič a jugoszláv, D. Tylkowa a lengyel, P. Petrescu a román, N. N. Gracianszkaja a szovjet munkálatokról adott képet. A térséget érintő magyar néprajzi vizsgálatokról Gunda Béla tartott előadást.

A Bizottság keretei közt folyó három tematikus monográfia munkálatai eredményeit és problémáit a konferencia érdekelt résztvevői szekcióüléseken vitatták meg. A *népi építészeti* szekcióban (magyar résztvevő: Füzes Endre) a kutatók a parasztházat bemutató monográfia utolsó fejezeteinek anyagát ismertették, majd megállapodtak abban, hogy a nemzeti anyagokat szintetizáló monográfiát 1986-ra kiadásra készítik elő. A kiadást a csehszlovák szekció vállalta. A *nemzeti felszabadító mozgalmak folklórja* (hajdú-betyár folklór) c. monográfia munkálatait koordináló szekcióban (magyar résztvevő: Küllős Imola) megvitatták az eddig megírt fejezeteket, véglegesítették a kötet szerkezetét és megállapodtak abban, hogy 1985-ben a monográfiát kiadásra készítik elő. A kötetet a szovjet szekció fogja kiadni. A pásztorkodás szekcióban (magyar résztvevő: Gunda Béla) megállapították, hogy a gyakori személyi változások és a koncepció bizonytalanságai miatt a monográfia munkálatai nem haladtak előre a kellő mértékben. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a Kárpátok és a Balkán transzhumáló pásztorkodását bemutató kötet összeállítása csak az 1980-as évek végére várható. Gunda Béla javaslatára elhatározták, hogy a térség hagyományos juhászatát összefoglaló kötetet állítanak össze 1986-ra. A kötet szerkesztésére Gunda Béla kapott megbízást.

A konferencia ideje alatt elnökségi ülést is tartottak, ahol összefoglalták a monografikus vállalkozások eddigi eredményeit, a munkálatok további terveit. Felkérték Románia képviselőit az eddiginél aktívabb részvételre. V. Frolecet újabb öt évre főtitkárnak választották. Egyetértettek abban, hogy a kölcsönös előnyökkel járó együttműködésnek megfelelő keretet adó Bizottság munkáját a jövőben is erősíteni kell, és a feladatokat szerepeltetni kell a szocialista országok tudományos akadémiái 1986–1990. évekre szóló együttműködési munkatervében. Mind az elnökségi ülés, mind a szekcióülések határozatairól jegyzőkönyv készült.

A rendezők mind a konferencia szervezésében, mind a résztvevők elhelyezésében és ellátásában kifogástalan munkát végeztek. A programot úgy állították össze, hogy a plenáris üléseken és a szekciókban végzett munka mellett a résztvevők megismerhették Lvov múzeumait, műemlékeit, szabadtéri néprajzi múzeumát, és kirándulást tehettek a Kárpátok keleti részén.

Erdélyi János napok Nagykaposon
1984. III. 23–25.

Nagykapos (Vel'ky Kapušani) az Ung-vidék fővárosa 8000 lakosú kisváros Kelet-Szlovákiában. Fejlődése során magába olvasztotta Kiskapost, Erdélyi János szülőfaluját. 1964-ben megünnepelték az egykori „pórfiú” születésének 150-ik évfordulóját s azóta 5 évenként Erdélyi János-napokat tartanak. Időközben felállították közadakozásból Erdélyi féldombormű szobrát a város egyik terén s most már hagyományosnak mondható, hogy az ünnepek ennek a megkoszorúzásával kezdődnek. Ezután az egybegyűltek megnézték az Erdélyi János-Emlékszobát és egy alkalmi néprajzi kiállítás megnyitásán vettek részt. Este műsoros est volt a kultúrházban, másnap délelőtt Erdélyi-vetélkedő nagykaposi, királyhalmeci és sárospataki középiskolás diákok részvételével, délután három előadás Erdélyi János filozófiai és irodalomelméleti munkásságáról, valamint sárospataki éveiről; este kerekasztal-beszélgetés az Irodalmi Szemlééről. Erre összegyűltek azok a csehszlovákiai magyar írók is, akik eddig a környéket járták és író-olvasó találkozókon vettek részt. A rendezvények sora harmadnap egy tanácskozással zárult Nagykapos jelenéről és jövőjéről.

Az 1984. évi Erdélyi János-napok a helyi CSEMADOK rendezésében Géczy Lajos tanár közreműködésével méltóak voltak névadójukhoz. A műsoros est színvonalas volt és modern, a fiatalok ismerték Erdélyi János életpályáját, értették és magukévá tették gondolatait, a munkásságával kapcsolatos tudományos előadások elhangozhattak volna akár a Magyar, akár a Szlovák Tudományos Akadémián, a kerekasztal-beszélgetés elgondolkoztató és cselekvésre készítő volt, a fiatal új szerkesztő tehetséges és rokonszenves, a jelenlevő írók a maguk által választott és vállalat szerepben láthatólag a helyzet magaslatán állnak. Jól esett hallani, hogy az Ung-vidéki néprajzi kutatás változatlanul folyik, s ebben már nemcsak a hivatásos és a társadalmi gyűjtők, hanem maguk az adatközlők is aktívan résztvesznek. Imponálóak és eredményesek itt a törekvések a kulturális élet színvonalassá tételére.

Szeretnénk remélni, hogy az 1989. évi Erdélyi János-napok az 1984. évihez hasonlóak lesznek.

Kovács Ágnes

A 7. folklór diákkonferencia Bulgáriában
(1984. május 10–13.)

A „Kliment Ohridszki” Szófiai Egyetem hetedik ízben rendezte meg folklór diákkonferenciáját, amelyre a hagyományoknak megfelelően idén is meghívták néhány külföldi egyetem képviselőjét. Magyarországról második alkalommal utazhatott két néprajz szakos egyetemista Bulgáriába. Idén Horsa Zsuzsanna III. éves és Balázs Géza IV. éves néprajz szakos hallgató képviselte az ELTE néprajz tanszékét.

A diákkonferenciát Szófiától mintegy 180 kilométerre, a Balkán hegyei között festői környezetben található Koprivsticában rendezték. A tájat fenyvesek borítják, s havas hegyek is idelátszanak. Koprivstica szinte minden épülete népi műemlék, az

egész város „rezervátum”. A sátortetős házak enyhe lejtésűek, s mindegyiken ugyanaz a félhenger alakú cserépforma. A városka módosabb polgárai a törökökkel való kereskedelemben vettek részt. Az egyik kereskedő házában ma múzeum van. A ház külalakja és berendezése sok török hatást mutat: nyikorgó falépcsők, deszkapadlók, színes szőttesekkel borított heverők végig az ablaksorok alatt, rézedények, kandallók, alacsony ülőkék.

Ebben az „ihletett” környezetben rendezték meg a diákkonferenciát. A bolgár diákok főleg népi epikájuk kérdéseivel foglalkozó előadásokat hoztak el a konferenciára, az egyetlen német résztvevő – Thomas Scholze a berlini Humboldt Egyetemről – a századeleji munkásszokásokról tartott előadást. A magyar résztvevők néphit alakjaink epikai előfordulásairól szóltak a konferencia nemzetközi, orosz nyelvén.

Balázs Géza

SZEMÉLYI HÍREK

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tárgyi Néprajzi Tanszékére 1984. június 1-től dr. **Papp József** kandidátus, tudományos főmunkatárs docensi kinevezést kapott.

*

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Folklóre Tanszékének adjunktusává nevezték ki 1984. július 1-től dr. **Sárkány Mihályt**, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársát.

*

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársa 1984. június 16-ától dr. **Vargyas Gábor**, a Néprajzi Múzeum muzeológusa.

*

A Fejér megyei Múzeumi Szervezet néprajzi osztályvezetőjévé 1984. július 1-től dr. **Lukács László** etnográfust nevezték ki.

*

A váci Vak Bottyán Múzeum igazgatójává 1984. szeptember 1-től **Zomborka Mártát**, a karcagi múzeum etnográfus muzeológusát nevezték ki.

*

A tokaji Helytörténeti Múzeum igazgatója 1984. szeptember 1-től dr. **Bencsik János**, aki korábban a gyulai múzeumot vezette.

*

A székesfehérvári István király Múzeum új etnográfus muzeológusa 1984. július 1-től **Varró Ágnes**, aki a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett történelem-néprajz szakos dipomát.

*

Személyi változások a budapesti Folklore Tanszéken

Az önálló egységként mintegy három és fél évtizede kialakult budapesti Folklore Tanszék váratlanul stabil, sőt időnként akár monolitikus intézménynek bizonyult. Vezetői és munkatársai általában hosszú időt töltöttek ez intézmény keretében. Közülük **Vargyas Lajos** annak idején kényszerűségből távozott, **Vajda László** a Néprajzi Múzeumba került, **Dégh Linda** pedig a bloomingtoni egyetemen (Indiana, USA) kapott állandó állást. Az első professzor, **Ortutay Gyula** voltaképpen szinte élete legvégéig szoros kapcsolatban állt a tanszékkel. A tanszékvezetésben utóda **Dömötör Tekla** volt (1968–1979 között). Ő 1953-ban került a tanszékre. 1984 júliusától került nyugállományba. **Katona Imre** 1951-től 1983 végéig dolgozott a tanszéken, ekkor kérte nyugdí-

jazását. Mindkét volt oktatónk szinte a kezdetektől, több mint három évtizeden át tanított a tanszéken, természetesen, hogy munkájukra továbbra is számítunk, és már az 1984/85-ös tanév őszi félévétől kezdve folytatják is egyetemi előadásukat. Erre annál inkább lehetőség nyílt, mivel az Eötvös Loránd Tudományegyetem vezetősége szokatosan gyorsasággal és pozitív módon döntött a nyugdíjazások miatt megürült állások ügyében. 1984. áprilisától Küllös Imolát, 1984. júliusától Sárkány Mihályt adjunktusi minőségben alkalmazta az egyetem. A személyváltásra a Folklore Tanszék és az MTA Néprajzi Kutató Csoportja között kötött együttműködési megállapodás keretében került sor. Külön öröm számunkra, hogy a Folklore Tanszéken végzett volt hallgatók kerültek vissza az egyetemre, akik már korábban is bekapcsolódtak az oktatásba, így módon a tanszéki munka folytonosságát biztosíthatják. Feladatuk a magyar és európai szövegfolklor, illetve az etnológia oktatása, valamint más tanszéki munkák. Ugyancsak 1984 tavaszán tért vissza, több mint három éves, a Néprajzi Múzeumban töltött aspirantúra után Verebélyi Kincső adjunktus is a Folklore Tanszékre. Reméljük, így módon hosszabb időre rendeződtek a tanszék oktatói státusai.

Voigt Vilmos

Kandidátusi értekezés megvédése

1984. október 4-én a Magyar Tudományos Akadémián védte meg Varga Gyula *Debrecen kézműipara és a mezőgazdaság kapcsolata 1693–1848* című kandidátusi értekezését. A Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt bíráló bizottság elnöki tisztét Balassa Iván, a történelemtudományok (néprajz) doktora, titkári teendőit pedig Szabadfalvi József kandidátus látta el. Az értekezés opponensei Rácz István, a történelemtudományok doktora, a debreceni KLTE professzora és Balogh István kandidátus voltak.

A monografikus igényű feldolgozás az archivális és a néprajzi módszer komplex alkalmazásával történeti változásában ragadja meg a városi iparostársadalom életét, szemléletvilágát. A városfejlődés függvényeként mutatott rá a szerző a „debreceniség” egyik lényeges meghatározó elemére, az ipari és mezőgazdasági társadalom különleges egybefonódására.

A bíráló bizottság a disszertáció módszertani és tartalmi értékei alapján Varga Gyulát maximális pontszámmal a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává nyilvánította.

Selmeczi Kovács Attila

Egyetemi doktori disszertációk

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen doktori címet szerzett Lukács László: *Paraszti tanyaosodás a Mezőföldön a XIX–XX. században*; Czövek Judit: *Halottlátók a magyar néphitben*; Kriston Vízi József: *Népi gyermekjátékok a Palócföldön*; T. Bereczki Ibolya: *Hétköznapi és ünnepi táplálkozás a Szolnok megyei népha-*

gyományban; Cseri Miklós: *Népi építészet és lakáskultúra Dél-Gömörben*; Bodnár Zsuzsanna: *A népi lakáskultúra változásai*; Cs. Schwalm Edit: *A palócok népi táplálkozása*; Forrai Ibolya: *Népi írásbeliség a bukovinai székelyeknél*; Kovács Ilona: *Tiszántúli szarművészet*; L. Ács Anna: *A horvátok betelepődése Moson megyébe*; Sztrinkó István: *A Duna-Tisza közti népi építészet kutatása*; Tóth Judit: *Egy alföldi közösség epikus hagyományai*; Sarosácz György: *A mohácsi kerámia története*; Pintér István: *Dél-Gömör történeti településnéprajza*; Bartha Elek: *Házkultusz*; Kapros Márta: *Perinatális hagyományok az Ipoly menti falvakban*; K. Gaál Edit: *Az I. világháborús kéziratok emlékek néprajzi vonatkozásai* című értekezésével.

MÚZEUMI HÍREK

Élet a Dunán

A bajai Türr István Múzeum új állandó kiállítása

Nem előzmények nélküli, mégis eléggé szokatlan, ha valamelyik múzeum állandó kiállításának nem a megye vagy a város története és néprajza a témája. A szakmai közvélemény is, a múzeumlátogató közönség is szinte kötelezően elvárja, hogy a legalább egy évtizedre szóló kiállítás minél sokoldalúbban igyekezzék bemutatni az általános fejlődést színező, motiváló különösségeket, a lokális érdekességeket. Az ilyen elvárásokhoz képest különösen figyelemre méltó a bajai múzeum vállalkozása: a kiállítás rendezője – **Solymos Ede** múzeumigazgató – az életmód és kultúra egyetlen szeletéről, az ember és a folyó sokoldalú kapcsolatáról igyekezett a lehető legrészletesebb, legátfogóbb képet kialakítani. A természeti környezet (a flóra és fauna) bemutatása után a dunai halászatról tájékoztat a legalaposabban a kiállítás, és bemutatja a folyami áruszállítás és a vízimolnárság történetének legjellemzőbb részleteit is. (Az utolsó egység a később megvalósuló „Baja, a polgárváros” című kiállításnak a bevezetője is egy szerszám: az iparocskéhek emlékműanyagával szemlélteti annak a városnak a felvirágzását, amely jelentőségét a folyóval való együttlétezésnek köszönheti.)

Aligha vitatható, hogy ennek az állandó kiállításnak a témáját a „hely szelleme” sugallta. Nemcsak abban az értelemben természetesen, hogy „Baja a vizek városa”, hiszen a vízi foglalkozásokkal jellemezhető város több is akad a Duna mentén. Abban az értelemben inkább, hogy a bajai múzeum alighanem leginkább forrásértékű gyűjtemény-egysége – **Solymos Ede** több évtizedes munkásságának eredményeképpen – a vízi élettel kapcsolatos, s ez a gyűjtemény-egység a Duna egészére érvényes információkat hordoz. Ennek a speciális forrásgyűjteménynek a bemutatása a létrehozója számára csábítóan nagy lehetőség volt, és – meggyőződésem – a múzeumi közművelődést is hatásosan fogja szolgálni, hiszen minden múzeum olyan látványt szeretne nyújtani a közönségének, melyért messze földről is érdemes elzarándokolni.

A vízzel való együttélés szép harmóniáját és a múltba tünt emberi teljesítményeket (a rafinált halászeszközöket, a víz energiáját hasznosító szállítóeszközöket, örlőszerkezeteket) bemutató kiállítás persze arra is csábít, hogy romantikus idillekben szemléltesse a múltat. A kiállítás rendezője szerencsésen elkerülte a témának ezt a csapdáját. Néprajzi gyűjtőként kérges kezű, barázdált arcú halászokat fotografált, s az eszközök használatáról ezek a poszterméretűre nagyított fényképek informálnak. A látvány tehát nem a múlt századi zsánerképek festőinek modorában gyökerezik: az emberi munka küzdelmes, s ezért szép voltát viheti tanulságként magával a látogató. Hasznosítja ezen túl a kiállítás rendezője a történeti-néprajzi kutatások legfrisseb eredményeit, a tárgyakat kiegészítő információs anyag (térképek, dokumentumok, szövegek), tehát a vízi foglalkozások gazdasági súlyát is, a változások tendenciáit is segítenek megismerni.

Igen tanulságos és látványos ez a tematikus, s így korántsem szokványos állandó kiállítás. A látványosságot – a kiállítás várható sikerének fontos összetevőjét – a

Bács-Kiskun megyei múzeumi szervezet kiállításrendező csoportjának, s vezetőjének, Zalatnai Pál grafikusművésznek köszönhetjük.

Szilágyi Miklós

Györffy István néprajztudós (1884–1939)
Időszaki kiállítás a Néprajzi Múzeumban

A Györffy-centenárium eseménysorozatának talán legszámottevőbb meglepetését a Néprajzi Múzeum emlékkiállítása jelentette. Mégpedig azért, mert az életpályának egyetlen – bár legfontosabb – területére: a muzeológusi tevékenységre orientált témabemutató nemcsak megragadóan érdekes és színes anyagot sorakoztatott fel, hanem számos új életrajzi adattal is gyarapította a tudománytörténetet. Meglepetést jelentett az a tárgyi gazdagság, ami Györffy István néprajzi gyűjtőmunkáját dokumentálja (bár a kiállított anyag csak szerény töredéke az általa bekerült gyűjteménytári állománynak), valamint az az elmélyült tárgy- és életpályaismeret, amely mindvégig érdemi információval rendelkező, kitűnően megkomponált anyagbemutatót teremtett. Mindez elsősorban a kiállításrendező muzeológus, dr. Szilágyi Miklós osztályvezető szakmai munkájának köszönhető, melyhez a múzeum kiállítási csoportjának gondos és ötletgazdag tevékenysége is hozzájárult.

Az emlékkiállítást indító életrajzi anyagban centrálisan elhelyezett szűrszabó-műhely-enteriőr tartalmi és kompozíciós szempontból is összhangban áll a kiállítás záróképét jelentő vásári sátorral, amelyben a tudós által gyűjtött szebbnél-szebb cifraszűrök sorakoznak. A kevésbé kedvező alaprajzi adottság ellenére hasonló tárgyrimelést a kerámia vagy a textília esetében is felfedezhet a jószemű látogató. Vagy meglepő hasonlóságot ismerhet fel pl. a török és a dél-alföldi, moldvai textíliák díszítésének, motívumkincsének összevetésekor.

A szaktudomány szempontjából legfontosabbnak ítélnél az egyes gyűjtőutak rekonstruálása, kartografikus és statisztikai rögzítése. A jó érzékkel válogatott fényképek és tárgyak egyben a hazai múzeumokban ritkán látható magyar népcsoportok, tájegységek századeleji paraszti kultúrájából is ízelítőt nyújtanak.

Az utolsó három terem a szaktudományos tevékenység legfontosabb tematikai egységeihez igazodik. Elsőként a paraszti gazdálkodás: a földművelés és állattartás tárgyi világának legjellemzőbb darabjai kaptak helyet jobbra enteriőrszerű elhelyezésben, majd a keleti kapcsolatok kutatójáról vallanak a balkáni és ázsiai eredetű tárgyak (főként viseleti darabok és gazdasági eszközök), fényképfelvételek. Györffy István páratlanul gazdag viseleti gyűjtéséből válogatott anyagbemutatóval ér véget a kiállítás.

Az emlékkiállítást 1984. június 5-én Györffy György történetíró nyitotta meg. Ez alkalommal került sor Györffy István emléktáblájának leleplezésére is. A Néprajzi Múzeum falán elhelyezett emléktábla és az életmű-kiállítás annak az etnográfusnak állít emléket, aki a múzeum dolgozójaként három évtizeden át fáradhatatlanul gyarapította a nemzeti kultúrkincset, és akinek munkássága ma is a nemzeti önmegismerésre és önbecsülésre készlet mindannyiunkat.

Selmezi Kovács Attila

Fazekas Múzeum Mezőtúron

1983. október 7-én, a város felszabadulásának ünnepén nyitotta meg kapuját a mezőtúri „Túri” Fazekas Múzeum.

A Szolnok megyei városban már a század elején felmerült a múzeum alapításának gondolata. Szórványos kísérletek és gyűjtőmunka után 1962-ben megalakult a Múzeumbarátok Egyesülete. Ez az egyesület főként kerámiát gyűjtött, emellett természetesen egyéb, a város történetével kapcsolatos más anyagot, dokumentumot is. Az összegyűlt anyagból a szolnoki Damjanich Múzeum akkori két munkatársa, Pócs Éva és Csalog Zsolt kiállítást készített a Művelődési Központban.

A hatvanas években, miután a Múzeumbarátok Egyesülete megszűnt, megalakult a Honismereti Kör, melyet az azóta elhunyt Vargha Lajos gimnáziumi tanár vezetett. A kör a tárgyak mellett gyűjtötte a kismesterségek műszókincsét, technikáját. A régi vásárok emlékeit magnetofonszalagon is megörökítették.

1967-ben a Városi Tanács megvásárolta a zsinagógát, melyben a felújítás után, 1974-ben állandó jellegű régészeti, néprajzi, történeti és ipartörténeti anyagot bemutató kiállítást készítettek a szolnoki múzeum munkatársainak segítségével.

1978-ban a várossá válás 600. évfordulója alkalmából a Néprajzi Múzeum rangos kiállításon mutatta be a város nagyhirű fazekasságát. A kiállítás látható volt Szolnokon és Mezőtúron is. E kiállítást követően a Városi Tanács a zsinagóga melletti régi iskola három termét bocsátotta a Művelődési Központ rendelkezésére. Ebben a három teremben a Damjanich Múzeum anyagával is kiegészítve 1979 októberében nyílt meg az új kiállítás, amely a helybeli fazekasság történetét mutatta be a kezdetektől napjainkig. Ez idő tájt vásárolta meg a Városi Tanács Badár Erzsébettől, a népművészet mesterétől a leghíresebb mezőtúri fazekas, id. Badár Balázs munkáinak leghíresebb darabjait.

1982 újabb mérföldkő a mezőtúri múzeum létrehozásában. A megyei múzeum ekkor vásárolta meg Szöllősi Antal helybeli kovácsmester hagyatékát. A földművesiparos család személyes tárgyi hagyatékát, a kovácsműhely termékeivel együtt – közel 1800 tétel (több, mint 3000 egyedi darab) – a múzeum a városhoz tartozó tanyai iskolában helyezte el.

A kerámia gyűjtemény, a Badár-hagyaték, egyéb tárgyi anyag és a megvásárolt Szöllősi-hagyaték várostörténeti szempontból jelentős tárgyai kiegészültek egy több ezernyi üvegnegatívot tartalmazó fényképanyaggal is. 1983 augusztusában a helybeli fényképész, Ónodi Erzsébet műtermének negatívjait ajándékozta a létesítendő múzeumnak. 1983. október 7-én így olyan múzeum nyílt meg Mezőtúron, amely csaknem 5000 db tárgyat, fényképanyagot mondhat magáénak.

A „Túri” Fazekas Múzeum a megnyitás óta a megyei múzeumi szervezet tagmúzeumaként működik. Feladata a város történetének dokumentálásán túl a mezőtúri kerámia történetének, s később talán az ország egész fazekas iparának kutatása.

Nagy Molnár Miklós

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Bodrogi Tibor köszöntése

Bodrogi Tibor 1924. szeptember 20-án Újpesten született. Középiskoláit Újpesten, majd Szegeden végezte, itt nyert érettségi bizonyítványt 1942-ben. Egyetemi tanulmányait a háború miatti megszakításokkal 1943–1950 között folytatta a budapesti Pázmány Péter, ill. Eötvös Loránd Tudományegyetemen, ahol kezdetben történelmet és szociológiát, majd néprajz-ősrészesetet tanult. 1948-tól a budapesti Néprajzi Múzeum munkatársa, 1961–1968 között főigazgatója volt. 1969-től az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának osztályvezetője, jelenleg igazgatója. 1950-től előadó az ELTE-n, részben a szegedi tudományegyetemen is, megszakításokkal napjainkig, az utóbbi tíz évben mint c. docens. Eddigi pályafutása során számos funkciót töltött be. 1953 óta az Acta Ethnographica szerkesztője, 1980 óta főszerkesztője. A Magyar Néprajzi Társaságnak főtítkára, jelenleg alelnöke; tagja az MTA Néprajzi Bizottságának, a Magyar UNESCO Bizottság kulturális albizottságának, a Népi Iparművészeti Tanácsnak, elnöke az ISAES magyar nemzeti bizottságának, tagja a Société des Oceanistes-nek, a Pacific Arts Association-nak, az ISAES Urgent Anthropological Researches bizottságának stb.

Amikor most 60. születésnapja alkalmából Bodrogi Tibort köszöntjük és eddigi munkásságát bemutatjuk, elsősorban azokra a vonásokra kívánjuk a figyelmet felhívni, amelyek a nemzetközi tudományosságban a legnagyobb visszhangot kapták, s amelyek az óceanisták és etnológusok magyarországi szűk körét leszámítva a magyar néprajztudományban viszonylag kevésbé ismertek.

25 éves korában jelenik meg első publikációja a Yabim dobokról, s a róla közzétett ismertetés az egyik legrangosabb folyóiratban, az Anthroposban rögtön jelzi azt, hogy szerzője egyszerre bekerült a nemzetközi tudományos élet vérkeringésébe. Ezt a cikket nem sokkal később követi az új-guineai ún. cargo-kultuszokról írt, máig idézett, alapvető tanulmánya, amelyben egy addig figyelemre alig méltatott témát vizsgál: az európai gyarmatosítás hatására létrejött, vallási köntösbe bújtatott gazdasági- és szabadság-mozgalmakat. Az azóta szinte külön kutatási területté vált témának ez a cikk nemcsak az egyik legkorábbi megfogalmazása, de megállapításait máig érvényesnek és iránymutatónak tartja a szakirodalom. Nagyjából ezt követően kezd meg a Néprajzi Múzeum új-guineai (Astrolabe és Huon öböl) anyagának a feldolgozását, ami érdeklődésének és kutatásainak máig a homlokterében áll. Az ebbe a vonalba tartozó cikkek sorából emeljük ki az általa is szerkesztett Bíró emlékkönyvbe írt tanulmányát, amelyben először fogalmazza meg az Astrolabe öböl művészeti terület, stílusprovincia fogalmát. Ezt később a drezdai múzeum évkönyvében megjelent, az Astrolabe öböl dárdákról írt tanulmányában fejlesztette tovább; hogy végleges formában 1979-ben adja közre a kanadai Pacific Arts Association kongresszusának anyagában. E téma külön érdekessége, hogy fő tétele – amely szerint Új-Guineában a kereskedelmi és a művészeti térségek egybeesnek – érvényességét egy külföldi szerző egy másik területre vonatkozóan alkalmazta, s találta alapvetően igaznak. 1961-ben jelent meg kandidátusi disszertációja észak-kelet Új-Guinea művészetéről. Talán ez az a műve, ami a legna-

gyobb nemzetközi visszhangot váltotta ki: az Anthroposbeli ismertetés írója szerint „hosszú ideig a legjobb, autentikus és kimerítő bemutatása lesz a Tami stílusnak”; a Mankind szerint „kikerülhetetlenül kötelező olvasmány lesz bárki számára, aki északkelet Új-guinea néprajzával foglalkozik”; de hasonló szellemben nyilatkoznak az Óceánia, az American Anthropologist és az Archiv für Völkerkunde írói is. E könyv már jelzi, hogy szerzőjének érdeklődése egy akkor még csak gyerekcipőben járó tudományág, a művészetantropológia felé fordult. Ezen érdeklődés terméke a cikkek mellett négy könyv: az Óceánia, Afrika, Indonézia művészetéről, illetve az általában a törzsi művészetéről írt könyv. Közülük különösen az indonéz kötet emelkedik ki: öt nyelven nyolc kiadást ért meg, s rajta kívül máig sincs hasonló jellegű összefoglalás; de nagyon fontos az óceániai művészetet bemutató munkája is, ami a méltán világhírűvé vált Néprajzi Múzeum anyagát ismertette meg a külfölddel. Ez is, és az afrikai kötet is öt nyelven jelent meg, míg a *Törzsi művészet* eddig két nyelven.

Munkásságának egy másik területe a magyar és egyetemes szociálintropológia. Ennek köszönhetőek a magyar rokonsági terminológiáról, a magyar és az urali rokonsági rendszer viszonyáról stb. írt cikkei. Részben ide kapcsolódik az a tevékenysége is, amit „közvetítő funkciójának” mondhatunk: az egyetemes néprajz klasszikusai fő munkáinak kiadatása: fordítása, jegyzetelése és magyarázata. Az ebbe a csoportba tartozó könyvek sorából emeljük ki Morgan, Malinowski, Mead, Frazer, Frobenius stb. munkáit; illetve a tulajdonképpen egyetemi tankönyv helyett írott *Mesterségek születése és Társadalmak születése* című munkákat; a Mitológiai kislexikon, a Világ Népei és a Nyelvészeti Zsebenciklopédia ide vonatkozó részeit; az Európa kiadónál megjelent meseköteteit; végezetül, de nem utolsósorban a nemzetközi viszonylatban is párját ritkító, idehaza mégis viszonylag visszhang nélkül maradt antológiát, a *Táncol a hullámsapkás tenger-t*.

Bodrogi Tibort munkatársai, a Néprajzi Kutató Csoport dolgozói 1984. szeptember 21-én bensőséges ünnepen köszöntötték 60. születésnapja alkalmából, amelyen a rokon intézmények képviselői is részt vettek.

Vargyas Gábor

Köszöntések

A Magyar Néprajzi Társaság nevében köszöntjük hatvanadik születésnapja alkalmából Raffay Annát, a néprajzi amatőr filmezés fáradszóró szervezőjét és dr. Fargó Sándort, a kapuvári Rábaközi Múzeum igazgatóját, aki múzeumszervező és közművelődési munkássága elismerésül nemrégiben a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetésben részesült.

Gunda Béla Díj

Gunda Béla Herder-díjas egyetemi tanár 1983-ban díjat alapított a tudományos fokozattal még nem rendelkező etnográfusok számára, s tanítványai közül öttagú bi-

zottságot jelölt ki a díj mindenkori odaítélésére. A díj odaítélésével megbízott öt tanítvány (Paládi-Kovács Attila, Szabadfalvi József, Ikvai Nándor, Selmeczi Kovács Attila és Szabó László titkár) hivatalosan kuratóriummal alakult, és az alapító igényeinek figyelembe vételével kidolgozta a díj odaítélésének szempontjait, az alapítvány okmányát, amely a Művelődési Minisztérium jóváhagyásával életbe lépett.

Az évente egyszer kiadható **Gunda Béla Díj** a debreceni egyetemen végzett, tudományos fokozattal még nem rendelkező, harminc év körüli etnográfusnak ítélhető oda, akinek munkássága eredeti anyagfeltáráson alapul, s ezt kiforrott elvi és módszertani eszközökkel publikálja. Munkássága magában hordja a nemzetközi szintű tudományos munka megteremtésének lehetőségét, eddigi tudományos kutatása megfelelő múzeumi, oktatói vagy tudományszervezői tevékenységgel párosul.

Ezen elvek figyelembe vételével a díjat 1983-ban elsőként dr. Lackovits Emőke, a veszprémi Bakonyi Múzeum muzeológusa kapta meg, s másodikként a díjat – a már 1983-ban is szavazatot nyert – dr. Viga Gyulának ítélte az alapítvány kuratóriuma.

VIGA GYULA

1976-ban végzett a debreceni egyetem néprajz-történelem szakán, s 1981-ben egyetemi doktori címet szerzett. Kezdetől fogva a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársa, jelenleg a Néprajzi Osztály vezetője. Sokrétű munkássága kiterjed a település, az állattartás, a táj- és etnikumkutatás területére. Munkásságának gerincét a saját anyagfeltáráson alapuló kisállattartás témakörének vizsgálata alkotja, s e területen mutatkozik meg szemléletének, módszerének komplexitása leginkább. E munkáiban összekapcsolódnak az anyagi-, szellemi- és társadalmi kultúra alkotóelemei; munkáinak történeti mélysége éppen úgy megmutatkozik, mint a jelen állapotra figyelés. Ezen kutatásaival a néprajzban elhanyagolt, archaikumokban is gazdag terület vizsgálatát nyitotta meg. Külön figyelmet érdemel szervező tevékenysége, amely mind a muzeológia, mind a tudományos munkásság kapcsán megmutatkozik. A zempléni kutatások eredményeit bemutató tanulmánykötet, majd az önálló szervezőmunka eredményeként megvalósult Répáshuta monográfia nemcsak komplex szemléletét, de az interetnikus kutatásokat is előbbre vivő látásmódját igazolja. A kiadvány máris beépült a nemzetközi irodalomba és újabb kapcsolatok felvételét teszi lehetővé.

KUTATÓMUNKA

Néprajzi expedíciók a Tisza Szolnok megyei szakaszán

Szolnok megyében a Tisza menti községek Tiszafüredtől Tiszaugig jellegzetes, táji adottságok által meghatározott egységet alkotnak, ugyanakkor a különböző Tiszaszakaszok mentén sajátos csoportokba is rendeződnek. Elválik egymástól a Tiszamenté, a Jászság és Nagykunság úgy is a megyén belül, hogy az előbbi nem szabad állapotú, hanem jobbágyi eredetű faluközösségek láncolata, illetve közigazgatásilag egészen eltérő a történeti múltjuk. A Tiszáról, a Tisza-menti települések életéről sokat is, de nagyon keveset is tudunk. **Betkowszki Jenő** a tiszai fahajózás történetét írta meg munkáiban, **Szilágyi Miklós** a Tisza halászatát dolgozta fel, **Kaposvári Gyula** Szolnok város jelentőségét, a tutajozás, fafeldolgozás múltját publikálta számos cikkben. Tiszafüred környékéről **Soós Imre** történeti publikációi hoztak új ismereteket, tártak fel eddig meg nem szólaltatott forrásokat. Muzeológiai pedig **Cs. Pócs Éva** és **Csalog Zsolt** tárgyi gyűjtései, műemléki felmérései kezdték meg a táj községeinek, főként Tiszafüred környékének hiteles dokumentálását. 1968-ban, midőn **Bellon Tiborral** Tiszapüspökiben és Tiszabőn néprajzi atlaszgyűjtéseket folytattunk, rádöbrentünk, hogy mindez kevés. A községek és a Tisza szorosabb kapcsolatát senki sem vizsgálta. A nyilvánvaló összefüggések tárgyakban, fotókban, emlékanyagban egyaránt dokumentálásra szorulnak, mert a községek mindinkább elszakadnak a víztől, életükből a Tisza egyre inkább kiiktatódik. Ekkor határoztuk el, hogy a Tiszán végighaladva, a községeket innen megközelítve, muzeológiai is dokumentálva (tárgyi, fénykép, film, emlékezés, hanganyag, rajz) kezdünk egy Tisza-mente kutatásba. Előkészített expedíciónkat, amelyet a Középtisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság is támogatott, a „nagy tiszai árvíz” meghíúsította, s a munkára kész gárdát Jászdózsa község megkezdett kutatásainak befejezésére csoportosítottuk át. Ezután – 1972-től – más szervezeti keretek között, de ugyanazzal a kutatógárdával hozzáfogtunk a Tiszazug komplex kutatásához, s ez egyidőre a tiszai expedíciók lehetőségét kiiktatta. 1978-ban azonban a Tiszazug kutatás keretében sor került az első, árvízvédelmi ladikokkal véghezvitt Tisza-expedícióra: Szolnoktól Tiszaugig községről községre haladva, három héten át tanulmányoztuk a Tiszát, gyűjtöttük a tárgyakat, készítettük a fényképek százait. Munkánk eredményéről Kunszentmártonban 1978. október 19–20-án rendezett „A víz szerepe a Tiszazug életében” című konferencián számoltunk be 18 előadásban, amelyek között régészeti (Csányi Marietta), történeti (Nemes Gerzson, Havassy Péter, Szabó Zoltán, Szabó István), nyelvészeti (Barna Mária), etnobotanikai (Csetényi Mihályné) és néprajzi (Novák László, Bellon Tibor, Szilágyi Miklós, Bereczki Ibolya, Sztrinkó István, Barna Gábor, Dercsényi László, Szabó László, Vidák István, Nagy Mari) jellegű beszámolók voltak. A begyűjtött tárgyi anyagot a kunszentmártoni Helytörténeti Gyűjteményben és a szolnoki Damjanich Múzeumban helyeztük el. A tábort gyűjtés közben meglátogatta **Lőrincz István** a Középtiszai Tájvédelmi Körzet területkezelője is, s neki köszönhető, hogy még a Tiszazug kutatásának befejezése előtt lehetőség nyílt újabb expedíciók megszervezésére. 1981-ben az ő és intézménye szervezésében, a Szolnok megyei Tanács, az Országos Környezet és Természetvédelmi Hivatal, a Középtiszavidéki Vízügyi

Igazgatóság és a Szolnok megyei Múzeumok Igazgatósága támogatásával létrejött az első Középtiszai Természetvédelmi, Képzőművészeti és Néprajzi tábor: Kiskörétől Szolnokig, illetve Rákócziújfalug hat árvízvédelmi ladikkal, sátrakkal felszerelve tettük meg a háromhetes utat július közepétől augusztus első hetéig. Ezt követte 1982-ben a Tiszafüred-Szolnok szakasz bejárása, a tározóval és környékével való ismerkedés, majd a megye egész tiszai szakaszát Tiszafüredtől Tiszaugig átfogó expedíció és az idej, ismét Tiszafüred-Szolnok közötti gyűjtés. Az eddigiek során a kutatás mintegy harminc néprajzost mozgató meg, de kialakult egy állandó és témáit mindig továbbfejlesztő gárda is: Nagy Molnár Miklós (Mezőtúr), Zomborka Márta (Karcag), Szabó László (Szolnok), Szabó István (Szolnok), Ráduly Emil (Vác), Havassy Péter (Eger), Bereczki Ibolya (Szolnok), Tóth Judit (Miskolc), Novák László (Nagykörös), Sztrinkó István (Kecskemét), Szabó Zoltán (Kecskemét), Bellon Tibor (Karcag), Kozma Károly (Szolnok). A néprajzosokon és történészeken kívül – a tábor jellegéből következően – biológusok és képzőművészek is résztvesznek, s velük együtt működve számos érdekes téma kerül képzőművészeti megörökítésre, illetve közös tudományos vizsgálatra (növény, állatvilág, a víz minősége, öntözés és vizesedés kérdése napjainkban, a víztározó okozta biológiai, meteorológiai, vízháztartásbeli kérdések).

Fontos résztvevői a Tisza-expedícióknak azok az iskolai tanulók, akik pályázatokkal már igazolták gyűjtésre teremttségüket, s azok a családtagok, akik itt kezdik meg a mesterségbe való belenevelődést mind a néprajzosok, mind a biológusok körében.

Az eddigi öt expedíció eredménye a Damjanich Múzeum fotótárában levő közel 12.000 fényképfelvétel, a községekből begyűjtött tárgyi anyag (halászat, víziközlekedés, vízvívás, vízfordás, artéri gazdálkodás), egyáltalán a falvak mai képeinek dokumentálása, víztől független megnyilvánulásainak, anyagának gyűjtése (népművészet, gazdálkodás, táplálkozás, háziipar: vessző-, gyékény-, sásfonás). Az utak napi eseményeit több kötetnyi „Hajónapló” örökíti meg, ismeretterjesztő előadásokhoz mintegy 1.000 db színes dia áll rendelkezésünkre, s ezekben megkezdjük a néprajzi filmezést is 8 mm-es színes filmmel (Böröcz Mihály – Szolnok).

Az állandóan vizsgált témakörök inkább a kisebb, apróbb jellegű, eddig nem kutatott, nem dokumentált életmozzanatok: víziközlekedés (téli, nyáron), vízvívás (folyóból, holtágból – víztisztítás), mosás-szapulás, vízfordás (emberi erővel, nagyobb mennyiségben), úszni tudás és úszás tanulás (segédeszközei), vízparti gyermekjátékok, vízparti gyermekélet és terepismeret, vízparti növények és felhasználásuk (gyógyászat, táplálkozás, háziipar), madarászás (lépes, hurkos, csapdás), vízparti földrajzi nevek, a víz különböző állapotát, a part állapotát (saras, kemény, töredezett) víz visszavonulás után jelző elnevezések, a fausztatás és feldolgozás emlékei, tárgyi dokumentumai, artéri növények, artéri gyümölcsösök, artéri gazdálkodás emlékei, uszadékfa gyűjtése, paraszti kishalászat a kubikokban, kiöntésekben, a vízparti átellenes községek egymással való kapcsolata, rétgazdálkodás, település-szerkezet és a vízviszonyok összefüggése. A halászattal magával, csakúgy, mint a tiszai hajózással keveset foglalkozunk, inkább a mindenkor tapasztalt és látható emlékek megörökítése a cél. Ugyanígy minden adódó, a víz folklórával kapcsolatos emlékmagyot is megörökítünk. Úgy véljük, azonban mégis a kisebb témák hozhatnak újat és világíthatják meg a mindennapi élet és a víz kapcsolatát ezekben a falvakban.

Szándékunk, hogy a következő évben is folytatódó komplex tábor keretében a biológusokkal és képzőművészekkel szorosabbra fogjuk kapcsolatunkat és szembesítjük immár eredményeinket az övékével, majd közös munkában dolgozzuk fel – a képzőművészek illusztrációival – a kutatóutak eredményeit.

Szabó László

Néprajzi gyűjtőtábor Kéménden

A CSEMADOK (Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége) érsekújvári Járási Bizottsága égisze alatt 1982 júniusában e sorok írójának szakmai irányításával Néprajzi Szakcsoport alakult. Létrehozása kettős célt szolgált: egyrészt a járás amatőr néprajzi gyűjtőinek szakmai-módszertani irányító szerve kíván lenni, másrészt pedig e társadalmi gyűjtők összefogásával a járás magyar falvainak népi kultúráját hivatott föltérképezni. A csoport ezidáig havonta egy alkalommal tartotta összejöveteleit, amelyeken a 10-12 fős tagság önképzéssel fejlesztette néprajzi alapismereteit, ill. meghívott előadók tapasztalatait hallgatta meg (pl. Lukács László „A Dunántúl vándorai” címen tartott értékes előadást, Ág Tibor pedig a népzene gyűjtés módszertani kérdéseiről beszélt). A konkrét néprajzi kutatómunkát sem hanyagoltuk el, s a két esztendő leforgása alatt nyolc alkalommal gyűjtöttünk Kisújfalun és Szőgyénben. E munkák eredményét a Néprajzi Szakcsoport adattárában helyeztük el, s a legsikerültebb dolgozatok megjelentetéséről is gondoskodni kívánunk.

Az érsekújvári járás néprajzilag egyik legérdekesebb vidéke az alsó Garam-völgyi „kurtaszoknyás hétfalu” (Bény, Bart, Kéménd, Kőhidgyarmat, Kisgyarmat, Garampáld, Kicsind), amely viseletében, tudatában és házasodási körzetében elüt a környezetétől. A szakcsoport több éves kutatási program keretében e néprajzi csoport ismérveit, ill. kialakulásának történelmi okait, körülményeit kívánja megragadni. E munka első fázisa volt a folyó év július 6–11-e között Kéménden rendezett néprajzi gyűjtőtábor. A tábor munkaprogramja megfelelt a szakcsoport eddigi tevékenységi formájának. Délelőttönként a jelenlevők öt részből álló előadássorozatot hallgathattak meg, amelyet e sorok írója kezdett „Bevezetés a magyar néprajzba” címen. Ezt B. Kovács István: Egyéniségkutatás a népköltészetben, Méryné T. Margit: Az alsó Garam-mente népviselete, Bárh János: A pota néprajzi csoport és meghatározásának módszertani kérdései, valamint Lukács László: A teherhordás néprajzi vizsgálata c. előadása követte. A délutáni program a konkrét terepmunka volt. Öt nap alatt a résztvevőknek a tájékozódó jellegű gyűjtéssel elég jó áttekintést sikerült kapniuk a „kurtaszoknyás hétfalu” központjának, Kéméndnek népi kultúrájáról. A lelkes amatőrök nyári gyűjtéseiket elmélyítendő, szeptembertől havonta egy alkalommal látogatnak el a szóbanforgó településre, jövő nyáron pedig a tájegység egy másik falujában hoznak létre az ideihez hasonló rendezvényt.

Liszka József

Román néprajzi diák-gyűjtőtábor Körösszakálban

A Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége és a békéscsabai bázismúzeum évről évre más és más románok lakta magyarországi faluban rendez néprajzi gyűjtőtábort a gyulai román gimnázium, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola és az ELTE román szakos diákjai részére. A gyűjtőtábornak kettős célja van: egyrészt a román anyanyelvű vagy románul tanuló diákokat törekszik megismertetni a hazai román paraszti kultúrával és kedvet csinálni nekik a néprajzi gyűjtéshez, ha majd tanárként e falvak valamelyikébe kerülnek, másrészt a bázismúzeum és a gyulai Erkel Ferenc Múzeum számára végez feltáró, tájékoztató gyűjtést az anyagi és a szellemi kultúra területéről.

1984-ben június 29 és július 6 között a Hajdú-Bihar megyei Körösszakálon tevékenykedett az immár hagyományosnak mondható gyűjtőtábor mintegy 18-19 résztvevővel. A tábort ezúttal **Bencsik János**, a gyulai múzeum igazgatója vezette, a folklór-gyűjtést **Nagyné Martyin Emília**, a gyulai múzeum muzeológusa irányította.

A tábor programja részben a kialakult hagyományokhoz igazodott, részben a táborvezető újításokat vezetett be, ami az eredmények után ítélve hasznosnak bizonyult. Pénteken és szombaton **V. Szatmári Ibolya**, **Hocopán Sándor**, **Grin Igor** és **Bencsik János** valamint **Kovács Ágnes** tartottak előadást. Szombat délután és vasárnap a résztvevők a faluval ismerkedtek. Bejárták a falut, résztvettek a görögkeleti (román) istentiszteleten, megnézték a görögkeleti és a református temetőt és elbeszélgettek vasárnap délután a házak előtti kispadon üldögélő emberekkel. A tanácselnökkel, iskolaigazgatóval és pedagógusokkal már a megnyitón alkalmunk volt megismerkedni. Itt, mint mindig, megjelent az MRDSz vezetősége is. Az első három nap tehát az eddig jól bevált gyakorlat szerint zajlott, a gyűjtésre szánt öt napot a résztvevők az eddigtől eltérő módon tették hasznossá.

A korábbi táborokban általános tájékozódásra alkalmas kérdőívet kellett a diákoknak az adatközlők segítségével kitölteniük, s közben az útjukba kerülő szép, és a múzeumok gyűjteményéből hiányzó tárgyakat elkérték ajándékba, vagy megvásárolták a táborvezetők útbaigazításának és az adatközlők szívességének megfelelően. Most négy, a falu élete szempontjából jelentős területen kíséreltek meg valamivel elmélyültebb gyűjtést végezni: építkezés, táplálkozás, tejhaszon és folklór (jeles napok, hiedelmek). Két csoportnak a két néprajzos szakember, kettőnek pedig két főiskolás diák volt a vezetője, s minden esete beszámoltak egymásnak a végzett munkáról.

A kialakult táborkezdeményezés, a szerencsésen megválasztott és menetközben összehangolt témák, a naponkénti „szigorú” beszámoltatás, a segítőkész faluvezetőség, a tábor munkája és saját múltjuk iránt érdeklődő szakáliaiak, a két, feladatát komolyan vevő tanárjelölt, a három helybeli kislány – ilyenek minden táborban vannak –, mind, mind hozzájárultak a rövid idő alatt elért szép eredményhez. Csupán a gyűjtőmunka megkezdése előtt elhangzó előadások nem képezik még eléggé szerves részét a tábor munkájának. Ez, tapasztalatom szerint, csak akkor következik be, ha az előadó legalább egy darabig, de ha lehet, mindvégig résztvesz a tábor munkájában, adott esetben pl. vállalja egy csoport vezetését.

A mindjobban megszervezett, mind eredményesebbé váló gyűjtőmunka évről évre való megismertetéséhez, folytatásához minden remény megvan.

Kovács Ágnes

KISEBB HÍREK

Újjáalakult a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Bizottsága

A jelenlegi akadémiai szervezetben – noha konzultatív jelleggel és nem intézményi hatáskörrel, mégis fontos koordináló feladatokkal – a néprajzi tudományok egészét képviselő Néprajzi Bizottság az akadémiai ciklusokban tevékenykedik. Az eddigi elnök, Takács Lajos betegsége miatt lemondott e tisztségről, és 1984. április 19-én a Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály elnöke Voigt Vilmost kérte fel, hogy az 1985-ös tisztújító közgyűlésig az elnöki feladatokat lássa el. Előzetes megbeszélések alapján az új elnök kérte, hogy a mondott időre öt új tagot kooptálhasson a bizottság (Ferenczi Imre, Hofer Tamás, Kríza Ildikó, Szabadfalvi József, Vikár László), eddig kevésbé képviselt intézmények, városok, illetve tudományszakok részéről. A javaslatot elfogadták, így az új bizottság 1984. június 27-én már kibővítve ülésezett. (A bizottság régi tagjai: Sárkány Mihály titkár, Andrásfalvy Bertalan, Balassa Iván, Barabás Jenő, Bodrogi Tibor, Dömötör Tekla, Gunda Béla, Hoffmann Tamás, Kodolányi János, Paládi-Kovács Attila, Takács Lajos, Ujváry Zoltán, Vargyas Lajos.) A volt tagok közül Tálasi István halálozott el a közelmúltban. A bizottság az eljövő időszak feladatait beszélte meg, külön foglalkozott a néprajzi könyvkiadás kérdéseivel és – felkérésre – javaslatot tett az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény további köteteinek szerkesztésére.

A bizottság munkáinak eredményeiről a jövőben beszámolni kívánunk.

Ülést tartott a Bálint Sándor hagyatékát gondozó kuratórium

Az 1982 nyarán megalakult kuratórium 1984. május 11-én tartotta meg első ülését Szegeden a Móra Ferenc Múzeumban. A kétéves várakozás a gazdag és szerteágazó hagyaték leltározása miatt volt. A megbeszélésen jelen voltak: Erdélyi Zsuzsanna, Tomisa Ilona, Bálint Péter, Hamvas István, Szilárdfy Zoltán, Péter László, Trogmayer Ottó, Lippai Jánosné (a kuratóriumi tag Tóth Béla megbízásából) és Barna Gábor.

A kuratórium körvonalazta saját ügyrendjét és megállapodott a hagyaték kutathatóságának körülményeiben. A Bálint Sándor gyűjtemény kezelésével a kuratórium Juhász Antalt, ill. a néprajzi osztály mindenkori vezetőjét bízta meg, aki a kuratórium ülésein tanácskozási joggal vehet részt. A hagyaték az érvényes jogszabályok szerint, esetenként kuratóriumi tag ajánlásával kutatható. Az írásbeli kutatási engedélyt a múzeum igazgatója adja ki. A tudományos anyag három kategóriába sorolható: 1. szerkesztésre szoruló, 2. kiegészítve feldolgozásra szoruló anyagra és 3. forrásanyagra, amelyek értelemszerűen megfelelő módon kutathatók és használhatók fel.

A kuratórium támogatta a Móra Ferenc Múzeum tervét, hogy Bálint Sándor születésének 80. évfordulóján szülőházán emléktáblát helyezzenek el.

Barna Gábor

Balassa Iván muzeológiai munkásságának elimserése

A keszthelyi Agrártudományi Egyetem Tanácsa Balassa Ivánnak a Georgikon Majormúzeum alapítása és fejlesztése terén végzett munkássága elismeréseként a Georgikon Emlékérmét adományozta. Ennek átadására 1984. szeptember 2-án ünnepi tanácsülésen került sor, ahol Balassa Iván munkatársai és a maga nevében megköszönte a kitüntetést.

*

Az 1984. évi Móra Ferenc Emlékérmét dr. Sarosácz György, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum etnográfus muzeológusa nyerte el a több évtizedes délszláv nemzeti-ségi tárgyi- és folklórgyűjtéseiért. A közel kétezer órányi magnetofonfelvétel és a múzeum sokezres tárgygyűjteménye, melyet Sarosácz György hozott létre, a mohácsi múzeumot a délszláv nemzetiségi kutatás fontos bázisává avatja.

*

Az 1984. évi Múzeumi és Műemléki Hónap alkalmából a Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztálya Nívójutalomban részesítette dr. Novák Lászlót, a nagykőrösi Arany János Múzeum etnográfus igazgatóját az utóbbi években megjelentetett színvonalas évkönyvekért és kiadványsorozataért; valamint megosztott jutalomban részesült Káldi Mária, Kovács Judit és Hegyi Füstös Ilona a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiállításaihoz kapcsolódó magas színvonalú, igényes szakmai rendezvénysorozataiért.

*

Györffy Istvánra és a debreceni Györffy István Kollégium megalakulására emlékező ünnepi ülést tartottak 1984. május 4-én a Kossuth Lajos Tudományegyetem Tótfalusi Sándor Kollégiumában. Az emlékülés előadásainak sorát Gunda Béla professor Györffy István életéről és munkásságáról tartott megemlékezése nyitotta meg.

*

A Magyar Néprajzi Társaság 1984. október 10-én plenáris ülésen köszöntötte Vargyas Lajost 70. születésnapja alkalmából. Balassa Iván Társaságunk elnökének köszöntése után a tisztelgő tanítványok előadásai hangzottak el.

*

1984. szeptember végén az MTA Néprajzi Kutató Csoport vendége volt Wolfgang Brückner egyetemi tanár (Würzburg), aki a kritikai-történeti néprajzi kutatások egyik vezető személyisége az NSZK-ban. 1984. szeptember 25-én „A katona votívtól a hősi emlékgig” címmel a néprajzi ikonográfiai kutatásokra mutatott be módszertani példát,

szeptember 26-án pedig a Magyar Nemzeti Galériában a közép- és észak-európai népi bútorfestésben megjelenő edénybe helyezett virágcsokor díszítmény eredetére vonatkozó hipotézisét ismertette.

*

A Magyar Tudományos Akadémia és az Amerikai Tudományos Társaságok Tanácsa közötti egyezmény keretében **Hoppál Mihály** és **Niedermüller Péter** hat-hat hónapi kutató utat tett az Egyesült Államokban amerikai magyar közösségek néprajzi vizsgálatára. A magyar kutató csoport tagja még **Fejős Zoltán**, aki kutató idejéhez négy hónapi meghosszabítást kapott. A munka – amiben három magyar és három amerikai kutató vesz részt – célja az, hogy először Magyarországon, majd az USA-ban végzett terpmunka alapján tanulmánykötetben hasonlítsa össze az azonosságtudat változását és a hagyományalakítás folyamatát részben a szocialista Magyarországon, részben az amerikai bevándorlók körében.

*

1984. október 29–31. között rendezték meg a XI. stražnicei szimpoziumot. Ezeket az összejöveteleket a Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság Csehszlovák Tagozata rendezi a brnói egyetem néprajzi és történeti tanszékével, valamint a stražnicei Népművészeti Intézettel együttműködve. Ez alkalommal a konferencia témája a mezővárosok problematikája volt. A téma nagy érdeklődést váltott ki, több mint ötven előadás hangzott el, amelyek a társadalomtörténet, településföldrajz, a városi népi kultúra, a műemlékvédelem problémáira egyaránt kitértek. Bár az összejövetel elsősorban a cseh, morva és szlovák kutatók közreműködésére számít, szovjet és lengyel kutatók részvétele a téma tárgyalását nemzetközivé tette. Magyar részről **Hofer Tamás** tartott előadást az alföldi városok történetéről.

*

A Dobó István Vármúzeum és a TIT Heves megyei Szervezetének Néprajzi Szakosztálya 1984. május 17-én Egerben néprajzi tájkonferenciát tartott. A rendezvényen hat előadás hangzott el a megye mezővárosi kultúrájáról. Az előadások szövege TIT kiadványként megjelenik.

IN MEMORIAM

Tárkány Szücs Ernő

(Hódmezővásárhely, 1921. október 13.—

Budapest, 1984. július 10.)

A pálya azon – nem is csekély számú – reprezentánsai közé tartozott, akik a korábban sanyarú szakmai elhelyezkedési viszonyok miatt más foglalkozásban képezték ki magukat. – Ez a választás azonban mind Tárkány Szücs Ernő szempontjából, mint az etnográfia szempontjából szerencsésnek és hasznosnak bizonyult. Érdeklődése a néprajztudomány iránt már vásárhelyi diák korában felébredt, nem kis mértékben az akkoriban ott tanárkodó Tálasi István óráinak és személyiségének hatására. Egybekapcsolódott ez a jog iránti vonzalmával is; így adódhatott, hogy már érettségi után elkezdett a hazai élő jogszokásokkal foglalkozni, gyűjtéseket végezve előbb szűkebb hazája, Hódmezővásárhely környékén, majd Baranyában, később Erdélyben is. A két terület: a jogtudomány és a néprajztudomány együttes művelésére irányuló –

rán tudatosult – törekvését mutatja, hogy a tételes jog, különösen pedig a jogtörténet tanulása-tanulmányozása mellett az egyetemen etnográfiát, szociológiát és történelmet hallgatott, a szakma olyan kiváló egyéniségeitől mint Viski Károly, Gunda Béla és K. Kovács László. Hamarosan – már egyetemi évei alatt – tevékeny vezető szerepet játszott a jogi népszokások gyűjtésében, és maga is számos erdélyi községben végzett erre vonatkozó kutatásokat. Munkássága ettől kezdődően két irányú volt. Mint jogász a bányajog kérdésével foglalkozott behatóan mind a jogalkotás, mind a jogtörténet vonatkozásában, mint a jogi néprajz művelője pedig az idetartozó népszokásokkal. Szorgalmát és lelkesedését mutatja, hogy a jogi népszokásokról írt munkái – ha mondható így – szabadidős tevékenységének termékei; hiszen 1975-ig, míg az MTA Néprajzi Kutató Csoport munkatársa nem lett, fárasztó hivatali megkötöttségek terhelték.

Etnográfus pályafutása első eredménye egy olyan könyv, amely 1940-ben húszéves korában íródott: *Mártély népi jogélete* címmel. Ebben a munkában, mint 1943-tól kezdve máig megjelent számos tanulmányában és könyvében már megtalálható a későbbiekben is kifejezésre jutó szemlélete: a jogi népszokásokat a jogtudomány, jogtörténet, a szociológia, az általános magyar és a helyi történelem szempontjából tekintette

át, így folyamatában, kölcsönhatásaiban, funkcionáló valóságában tárva fel annak jellemző vonásait. A magyarul és idegen nyelven, hazánkban és külföldön megjelent munkák és előadások sorából, melyek révén nemcsak hazai, de nemzetközi szakmai körökben bennünket is megtisztelő elismerést ért el, két könyve emelkedik ki: *Vásárhelyi testamentumok* (1961) és a *Magyar jogi népszokások* (1981). Az utóbbinak – mely a magyar népi „magánjog” összefoglaló, a témát szinte lezáró monográfiája – értékét mutatja, hogy érte a kandidátusi fokozatot átlépve elismerésül a történelemtudományok (néprajz) doktora címet kapta meg.

A néppel való foglalkozásban azonban nemcsak az elvont tudományos érdeklődés vezérelte. A gondolkodását alakító tényezők között a nép sanyarú helyzetének tapasztalatból való megismerése mellett ott találjuk azokat a szociográfiai jellegű munkákat is, amelyeknek szerzői nemcsak leírásra, de a népnek kedvező nemzeti és politikai átalakulásra törekedtek. Ez tükröződik 1940-től írt számos folyóirat- és újságcikkében, és ez volt az a hajtóerő, amely a németekkel szembeni politikai és fegyveres ellenálláshoz vezette el.

Életművét sajnos nem tudta befejezni, noha évek óta készült másik nagy opusza, a népi közjoggal foglalkozó összefoglaló munka megírására, melynek anyaga már együtt volt.

Bodrogi Tibor

Svensson Sigfrid
(1901–1984)

Svensson Sigfrid halálával a skandináv etnológia s az „északi humanizmus” egyik kiemelkedő képviselőjét veszítettük el. A svéd népéletkutató tudományos pályáját a Nordiska Museumban kezdte, majd 1946-ban a lundi egyetem „északi és összehasonlító népéletkutatói” tanszékét foglalta el. A déli svéd városban már korábban megragadta őt C. W. von Sydow személyi varázsa és folklór-előadása. Doktori értekezését Skane népviseletéről (*Skånes folkdrakter*, 1935) írta. A munka az európai etnológiában is úttörő. Svensson Sigfrid feldolgozta a hagyatéki leltárakat, az ikonográfiai emlékeket, a ruhadarabok „mechanizmusát”, a divat, az újítások mindenkori előretörését. Foglalkozik a népviselet társadalmi vonatkozásaival és formáival. Vizsgálja, hogy a népviselet mennyiben tartozéka az átmeneti ritusoknak, miképpen tükrözi az évszakok változásait, a gazdasági konjunktúrát, az ipart, kereskedelmet, az árat. Kifejti, hogy mi az oka a parasztviselet konzervativizmusának. Szemléletesen tárja elé, hogy a parasztságot egyáltalán nem foglalkoztatja, hogy viselete valamilyen jellegzetességet árul el. A variánsok a népviseletben főleg úgy jöttek létre, hogy egyes ruhadarabok különböző időből fennmaradtak s a kulturális areakon belül, mint reliktumok tovább élnek, rögzítődnek. Erősen elméleti jellegű *Bygd och yttervärld* (1942) címen megjelent tanulmánygyűjteménye, amelynek elvi problémáit *Einführung in die europäische Ethnologie* (1973) c. munkájából is megismerhetjük. Ennek talán legmegragadóbb fejezetei azok, amelyekben a formák kontinuitását, a szokások, tárgyak funkcionális és szociális visszaszorulását, az ugrásszerű és folyamatos terjedést, a hatósági rendelkezések, az

újjítások jelentőségét, a rögzítődés feltételeit fejtegeti. Aki Svensson Sigfridnek a könyvben kifejtett eszméit, gondolatait magáévá teszi, mindannak birtokában van, amit a modern néprajzi kutatás igényel. Sokoldalúságának egyik bizonyítéka a svéd esztendő néprajzáról írt összefoglalása (*Bondens år*, 1945), amelyben nemcsak a jeles napok szokásait, hanem a természet kalendáriumát (a vadászat, halászat, a szénacsinálás, aratás idejét, a tél beköszöntésének előjeleit) is elének tárja. Svensson Sigfrid a másik kitűnő svéd kutatóval, Berg Göstával együtt írta meg a svéd paraszti kultúra kézikönyvét (*Svensk bondekultur*, 1934). Tiszteletére adták ki német nyelven a svéd népi kultúra különböző területét bemutató monográfiát (*Schwedische Volkskunde*, 1961), amelynek talán legnagyobb jelentősége a kulturális areák s a műveltség szociális és vallási hátterének megrajzolása. Svensson Sigfrid tudományos munkáit, oktató és szervező tevékenységét jellemezte a földhöz kötött realizmus, a világos gondolkodás, a magával ragadó fantázia, a megbízható pontosság. A magyar néprajz művelői saját tevékenységük értékét gyarapíthatják, ha minél közelebb kerülnek Svensson Sigfrid alkotó szelleméhez, tudományos világához.

Gunda Béla

TARTALOM

Társasági hírek	45
Tudományos tanácskozások	51
Személyi hírek	61
Múzeumi hírek	64
Kutatóink életéből	67
Kutatómunka	70
Kisebb hírek	74
In memoriam	77

NÉPRAJZI HÍREK

ETNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Attila Selmeczi Kovács

1250 Budapest, Országház u. 30. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.